

Eşlerin Soyadı ve Kanun Metni Önerisi^(*)

Surname of Spouses and Legislative Proposal

Tuğçem SEÇER^(**)

Öz:

Ailenin soyadı, uzun zamandır tartışılan bir meseledir. Bu tartışmaların çerçevesi ise, kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması ile ayrımcılık yasağı kavramlarıyla çizilmiştir. Birçok ulusal ve uluslararası metinde kadın ve erkeğin evlilik birliği öncesinde, içerisinde ve sonrasında eşit haklara sahip olması gerekliliği düzenlenmişken soyadına ilişkin hükümlerin ayrımcılık meydana getirmesi uzun bir önemli bir sorun olarak görülmüştür. Ancak zamanla kadının soyadı, erkeğin soyadı ve en önemlisi ailenin soyadı çözülmesi gereken bir mesele haline gelmiştir. Bu çerçevede, birçok hukuk sisteminde ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve eşitliği sağlamak amacıyla değişiklikler yapılmıştır. Kadının soyadı hâlen önemli ve güncel bir meseledir. Çünkü yapılan düzenlemeler, kadının serbestçe soyadı seçmesini mümkün kılmadığı gibi hâlâ yapılması beklenen düzenlemeler de söz konusudur. Özellikle, Anayasa Mahkemesi tarafından 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun kadının soyadını düzenleyen 187. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı bularak iptal edilmesi, konunun güncelliğini arttırmıştır. Bu kapsamda, pek çok yargı kararına, öğreti tartışmalarına, feminist harekete konu olan kadının soyadına ilişkin hüküm yürürlükten kalkmış; ancak halen konuya ilişkin hukuki bir düzenleme yapılmamıştır. Görüleceği üzere kadının soyadı elbette önemlidir; ancak üzerinde pek durulmayan ve konuşulması gereken başka bir mesele, erkeğin soyadıdır. Çünkü erkeğin soyadı meselesi henüz konuşulmasa da kadının soyadı kadar önemlidir ve irdelenmelidir. Bu nedenle, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda yapılması öngörülen yeni soyadı düzenlemesinin kadının ya da erkeğin soyadından ziyade ailenin soyadına yönelik olması gereklidir. Bu çerçevede, çalışmanın birinci bölümünde genel anlamda soyadı kavramı, ikinci bölümünde bir hukuki mesele olarak soyadı, üçüncü bölümünde ise bir kanun metni önerisi getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Soyadı, Eşitlik, Ayrımcılık, Aile.

---

^(*) Araştırma Makalesi / *Research Article*
Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 13.12.2023
Yayınlanmasının Kabul Edildiği Tarih: 14.02.2024

DOI: <https://doi.org/10.58733/imhfd.1451617>

Bu makaleye atıf için: SEÇER, Tuğçem, "Eşlerin Soyadı ve Kanun Metni Önerisi", *İMİHFD*, C. 9, S. 1, 2024, s. 253-291

^(**) Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Ankara - Türkiye
E-posta: tugcemsahin@ankara.baskent.edu.tr
Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7121-1217>

Abstract:

The surname of the family has been discussed for a long time. The framework of these discussions is drawn with the concepts of ensuring equality between man and woman and prohibition of discrimination. While, in national and international legislations, it is regulated that woman and man should have equal rights before, during and after marriage, the contradiction of the provisions regarding the surname was not seen as an important problem for a long time. However, over time, the surname of the woman, the surname of the man and, most importantly, the surname of the family has become an issue that needs to be resolved. Unfortunately, the civil law provisions regarding surname still cause inequality and discrimination. In this framework, new regulations have been made in many civil codes to eliminate discrimination and ensure equality. In particular, the Constitutional Court's annulment of the first paragraph of Article 187 of the Civil Code No. 4721, which regulates the surname of women, has increased the popularity of this issue. Nevertheless, the surname of woman is still an important and current issue. Because current regulations shall not allow women to freely choose her surname. However, another issue that has not been emphasized enough yet but also should be discussed is the surname of man. Because the surname of man is as an important issue as the surname of woman and should be examined. For this reason, the new surname legislation should regulate the family name rather than the surname of the woman or man individually. In this framework, the first part of the study discusses the concept of surname in general, the second part explains surname as a legal issue, and the third part proposes a legal regulation.

Keywords:

Surname, Equality, Discrimination, Family.

GİRİŞ

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medeni-si'nin kadın ve erkek arasında eşitliği zedelediği düşünülen hükümlerine ilişkin modern bir bakış açısı taşır. Bu çerçevede, kadın erkek eşitliğini sağlamak amacıyla aile hukukuna ilişkin birçok yenilik ve değişiklik getirir. Değişen bu hükümlerden önemli bir kısmı *ailenin soyadına* ilişkindir.

Bilindiği üzere Türk Hukuku'nda kadın ve erkek arasında ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve eşitliği sağlamak amacıyla soyadına ilişkin hükümlerde birçok değişiklik yapılmıştır. Ancak yapılan değişikliklerin yeterli olmaması nedeniyle süreç içerisinde mahkeme kararları ile eşitlik sağlanmaya çalışılmış; buna karşın hukuki mevzuatta yeterli ve gerekli düzenlemeler hâlen yapılmamıştır.

Son olarak, Anayasa Mahkemesi, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun soyadını düzenleyen, "*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*" biçimindeki 187. maddesinin birinci fıkrasını Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir¹. Bu

¹ AYM, T. 22.02.2023, 2022/155 E ve 2023/38 K, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

kapsamda, pek çok yargı kararına, öğreti tartışmalarına, feminist harekete konu olan kadının soyadına ilişkin hüküm yürürlükten kalkmış; ancak halen konuya ilişkin hukuki bir düzenleme yapılmamıştır.

Bu çerçevede çalışmanın konusu kadının bir süredir sahip olduğu soyadını seçme hakkının erkeğe de tanınması ve soyadına ilişkin yapılması beklenen kanuni düzenlemeye kişi hak ve özgürlüklerini temin edecek, kişiler arasında eşitliği sağlayacak bir öneri sunmaktır. Zira kanuni düzenlemeler yapılırken ve bu kapsamda kadın erkek eşitliği sağlanırken bir dengenin izlenmesi gerekir. Ancak mülga hükümde, erkeğin evlendikten sonra kadın gibi soyadını seçme hakkı bulunmaz ve tartışılmayan bu durum da kadın erkek eşitliğine aykırıdır. Bu nedenle yapılacak düzenlemede bu hususun da dikkate alınması, düzenlemenin uzun süreli olması bakımından oldukça önemlidir.

Çalışmanın birinci bölümünde genel anlamda soyadı kavramı, ikinci bölümünde bir hukuki mesele olarak soyadı incelenmiştir. Bir hukuki mesele olarak soyadı kavramı; kadının soyadı ve erkeğin soyadı olarak irdelenmiştir. Zira kavramın her iki süje bakımından ayrıca değerlendirilmesi gerekmiştir. Son olarak ise çalışma hali hazırda mülga olmuş olan soyadı hükmüne ilişkin bir kanun metni önerisi getirmiştir.

Kadın erkek eşitliği, birçok uluslararası belgede açıkça düzenlenir. Bu çerçevede, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin² ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesine göre hak ve özgürlüklerden yararlanmada cinsiyete bağlı ayrımcılık yapılamaz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ilişkin 7 numaralı Protokol'ün³ 5. maddesinde ise doğrudan eşler arasında eşitlik düzenlenir. Benzer şekilde, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin⁴ 16. maddesinin g bendi de karı ve koca için aile adına ilişkin eşit haklar tanınacağını düzenler. Yine, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin⁵ 23. maddesinde ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi⁶ 16. maddesinde de eşlerin evlilik birliği süresince ve sonrasında eşit haklara sahip olduğunu ifade eder. Uluslararası belgelerin dışında, Anayasa'da da kadın

² Bkz. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur, E.T. 02.02.2024.

³ Bkz. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur, E.T. 02.02.2024.

⁴ Bkz. https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/kadinlarakarsiherturluayriciligini.pdf, E.T. 02.02.2024.

⁵ Bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf>, E.T. 02.02.2024.

⁶ Bkz. https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf, E.T. 02.02.2024.

erkek eşitliği düzenlenir. Anayasa'nın 10. maddesinin 2. fıkrasına göre “*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir.*” Yine, Anayasa'nın 41. maddesinde “*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.*” denilir.

Görüleceği üzere kadın erkek arasındaki eşitlik, özellikle evlilik birliği bağlamında ayrıca düzenlenmiş önemli bir mesele olmasına rağmen 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'un kadın bakımından olduğu kadar erkek için de eşit haklar kabul ettiğini söylemek mümkün değildir. Kadın bakımından bir ayrımcılığın söz konusu olduğu muhakkaktır. Ancak bu ayrımcılığın erkek bakımından da varoluşu yadsınamaz bir gerçektir. Zira Mülga Kanun, kadına evlendikten sonra doğrudan kocanın soyadını kullanma ya da kendi bekârlık soyadıyla birlikte kocanın soyadını kullanma biçiminde bir seçim hakkı tanımıştır. Ayrıca yerleşik yargı kararlarıyla kadına, yalın bir biçimde kendi soyadını kullanma imkânı da sağlanmıştır. Oysa, erkek evlendikten sonra kendi soyadını kullanmaya mecburdur. Bu çerçeveden bakıldığında olması gereken hem kadın hem de erkek bakımından bir kişilik hakkı olan soyadının seçilebilmesini sağlayan bir kanuni düzenlemenin varlığıdır.

I. SOYADI KAVRAMI

Soyadı, gerçek kişilerin kanunen kullanmak zorunda olduğu, bir aileyi diğerinden ayırmayı amaçlayan aile adı olarak ifade edilebilir⁷. Türk Dil Kurumu

⁷ ABİK, Yıldız, *Kadının Soyadı ve Buna Bağlı Olarak Çocuğun Soyadı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005, s. 31; HELVACI, Serap / KOCABAŞ, Gediz, “Fransız, Alman, İsviçre ve Türk Hukuklarında Kadının Soyadı”, *Mehmet Akif Aydın'a Armağan*, Y. 2015, C. 21, S. 2, s. 615; KILIÇOĞLU, YILMAZ Kumru, “Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu”, *Ankara Barosu Dergisi*, Y. 2014, C. 4, s. 583; AYAN Serkan, “Anayasa Mahkemesi Kararları ve Çocuklar ile Kadının Soyadına İlişkin Değişiklik Tasarısı Taslağı Işığında Soyadının İlk Kez Edinilmesi Kendiliğinden Değişmesi ve Değiştirilmesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2012, C. XVI, S. 4, s. 20; AKKAYAN YILDIRIM Ayça, “Evlilik Dışı Çocuğun Soyadı ve 02.07.2009 Tarih 2005/114E. 2009/105K. Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararının Bu Bağlamda Değerlendirilmesi”, *Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan Cilt I*, On İki Levha Yayınları 2010, s. 69; ÇATALOĞLU, Burcu Bahar / GÜNEŞ PESCHKE, Seldağ, “30.09.2015 tarihli HGK Kararı ve Sonrası Evli Kadının Soyadına İlişkin Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2020, C. 69, S. 2, s. 401; GENÇCAN, Ömer Uğur, *Evliliğin Genel Hükümleri*, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, s. 151; OĞUZMAN, M. Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY ÖZDEMİR, Saibe, *Kişiler Hukuku*, 20. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021, s. 119; ERDOĞAN, İhsan, “Şahsiyeti İncitici Soyadı Meselesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 1998, C. 6, S. 1-2, s. 705; GÖZTEPE, Ece, “Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Y. 1999, C. 54, S. 2, s. 115; OKTAY ÖZDEMİR, Saibe, “Soyadı ile İlgili İsviçre Medeni Kanunu'nda 2013 Yılında Yürürlüğe Giren Değişiklikler ile Türk Hukukundaki Durumun Karşılaştırılması”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Y. 2016, C. 22, s. 2019; SUNA, İffet Didem, “Kadının Soyadı”, *Konya Barosu Dergisi*, Y. 2021, S. 1, s. 35; MOROĞLU, Nazan, “Kadının Kimlik Sorunu Kadının Soyadı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 2012, S. 99, s. 247; TACİR, Hamide, “Evli Kadının Kendi Soyadını Kullanması Konusunda Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımının Temel Hak ve Özgürlükler Bakımından Değerlendirilmesi”, *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2017, C. 5, S. 1, s. 51.

Sözlüğü'ne göre soyadı “herkesin ailece anılmasına yarayan öz adından sonraki adı, aile adı, aile ismi” olarak tanımlanır⁸.

Anayasa Mahkemesi'ne göre soyadı, “bir aileyi tanıtan, onun bireylerini başka bireylerinden ayırt eden, aile bireylerinin kimliğinin ortak unsurunu oluşturan ve kuşaktan kuşağa aktarılan aile adı olarak” tanımlanır⁹. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na göre ise soyadı, “bir aileyi oluşturan bireyleri diğer ailelerin bireylerinden ayıran ve kuşaktan kuşağa geçen ada” şeklinde tanımlanır¹⁰.

Soyadı, kişinin dayanmakta olduğu etnik kökene, ırka, dine, sosyal statüye ya da kişinin aile bağlantılarına işaret eden önemli bir göstergedir. Bu nedenle kişiler, soyadlarını bir gruba yakın olmak ya da bir gruptan uzak olmak için, mesleki nedenlerle ya da psikolojik nedenlerle değiştirmek ya da aynı tutmak isteyebilirler¹¹. Ayrıca ad, dünya üzerinde kişinin sahip olduğu ve ömrü boyunca taşıyacağı ilk şey olması nedeniyle de oldukça önemlidir¹².

Soyadı kişilikten bağımsız olarak düşünülemez. Başka bir ifadeyle kişinin soyadına sahip olması bir kişilik hakkıdır ve soyadı kişiliğin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilir¹³. Bu nedenle soyadı, kişilik haklarına sağlanan tüm korumalardan yararlanır¹⁴.

⁸ Bkz. <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 15.02.2023.

⁹ Bkz. AYM, T. 29.9.1998, E. 1997/61 ve K. 1998/59, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

¹⁰ Bkz. Yar. HGK, E. 2013/18-2352, K. 2015/1710, 19.06.2015 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

¹¹ MACCLINTOCK, Heather, “Sexism, Surnames and Social Progress: The Conflict of Individual Autonomy and Government Preferences in Laws Regarding Name Changes at Marriage”, **Temple International & Comparative Law Journal**, Philadelphia, Y. 2010, V. 24, I. 1, s. 278; ROSENHAFT, Michael, “The Right of Men to Change Their Names Upon Marriage”, **Journal of Constitutional Law**, Y. 2002, V. 5, I. 1, s. 190; SNYDER, Kelly, “All Names are not Equal: Choice of Marital Surname and Equal Protection”, **Washington University Journal of Law & Policy**, Y. 2009, V. 30, s. 579.

¹² ROSENSAFT, 189; Aynı yönde bkz. FRANDINA MAHONEY, Michael, “A Man’s Right to Choose His Surname in Marriage: A Proposal”, **Duke Journal of Gender Law & Policy**, Y. 2009, V. 16, I. 155, s. 157; SNYDER, 561; ANTHONY, J. Deborah, “A Spouse by Any Other Name”, **William&Mary Journal of Race, Gender and Social Justice**, Y. 2010-2011, V. 17, I. 1, s. 193-194.

¹³ ABİK, s. 38; ÇATALOĞLU, PESCHKE, s. 402; OKTAY ÖZDEMİR, s. 2019; APAYDIN ÖCAL, Bahar, “Son Yargı Kararları Işığında Kadının Soyadı Meselesi Çözümüne Kavuşturulmuş mudur?”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2015, C. 6, S. 2, s. 426-427; SUNA, s. 35; MOROĞLU, s. 246; ATASOY, Hakan, “Evli Kadının Soyadı Sorunu ‘Anayasal’ mı ‘Bireysel’ mi?”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Y. 2015, S. 5, s. 132; TACİR, s. 51; Soyadının bir kişilik hakkı olarak değerlendirilmesi soyadının kişinin rızası haricinde, evlenme ile zorunlu olarak değiştirilmesini öngören aile hukuku sistemimize tezettir.

¹⁴ ABİK, s. 39; HELVACI / KOCABAŞ, s. 616; NOMER, Haluk N., “Avrupa Birliği’ne Üye Devletlerde ve Türkiye’de Evlenen Kadının ve Ortak Çocuğun Soyadı”, **Public and Private International Law Bulletin**, Y. 22, S. 2, 2002, s. 447; ÇATALOĞLU, PESCHKE, s. 402; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 179-180; GENÇCAN, Ömer Uğur, **Kadın Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 438; GÖZTEPE, s. 114; ATASOY, s. 133; Aynı yönde “Ad ve soyadı kişiliğin ayrılmaz bir ögesidir. Kişi

Soyadı, evlenme yoluyla kazanılabilir ve soyadının evlenme yoluyla kazanılması hem kadın hem de erkek için mümkündür¹⁵. Soyadının evlenmeyle yoluyla kazanılmasında, *aile adında birlik* ve *soyadının değişmezliği* olmak üzere iki farklı yaklaşım bulunur. Aile adında birlik, aile bütünlüğünün sağlanması ve evlilik birliği içerisinde tüm aile bireylerinin aynı adı kullanması temeline dayanan geleneksel bir yaklaşımken; soyadının değişmezliği kişinin doğumla kazandığı soyadını medeni durum değişikliklerinden bağımsız olarak ölene kadar devam ettirmesi temeline dayanır¹⁶.

Aile adında birlik yaklaşımını benimseyen sistemler de kendi içerisinde ikiye ayrılır. Kimi sistemler soyadına ilişkin ataerkil bir yaklaşım benimseyerek evlendikten sonra kadın ve erkeğin ortak soyadı olarak erkeğin soyadını almasını ister. Kimi sistemler ise kadın ve erkeğin evlendikten sonra ortak aile adı alması gerektiği yönündeki yaklaşıma katılırken bu soyadının erkeğin soyadı, kadının soyadı ya da ortak seçilecek bir soyadı olması noktasında özgürlükçü bir tutum sergiler¹⁷. Ortak soyadını benimseyen bu sistemlerde, soyadı kavramı terk edilerek aile adı kavramı gündeme gelir¹⁸.

Bazı kanunlarda kadının kocanın soyadını kullanma mecburiyeti¹⁹, bazı kanunlarda ise kadının kocasının soyadını kullanma hakkı bulunur. Örneğin 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre kadın, kocanın soyadını kullanmak zorundadır; oysa Alman Medeni Kanunu'na (BGB) göre kadın, dilerse kocanın soyadını alma hakkına sahiptir. Esasen, kadının kocanın soyadını kullanma mecburiyeti, aynı zamanda içerisinde kocanın soyadını kullanma hakkını barındırır. Zira, kocanın evlilik süresince kadının soyadını kullanması bir haktır²⁰. Benzer şekilde evlilik birliği sona erdikten sonra kadının, kocanın soyadını kullanabilmesi bu kapsamda değerlendirilir.

bununla anılır ve tanımlanır." Yar. 8. HD, E. 2017/6911 ve K. 2018/1819, 08.02.2018; Yar. 8. HD, E. 2017/6122 ve K. 2017/14423, 02.11.2017; Yar. 8. HD, E. 2017/6499 ve K. 2017/11305, 21.09.2017 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

- ¹⁵ Hukukumuzda soyadının evlenme ile kazanılması yalnızca kadın bakımından mümkündür. ATASOY, s. 136.
- ¹⁶ HELVACI, Serap, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Anayasa Mahkemesinin Kararları Işığında Evli Kadının Soyadı", **Public and Private International Law Bulletin**, Y. 2015, V. 35, I. 1, s. 158; AYAN, s. 39.
- ¹⁷ AYAN, s. 39; TUMAY, Murat / ALTINEL, Gökçe, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Güneş v. Turkey Kararının Türk Anayasa Hukuku Açısından Tahlili", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Y. 2015, S. 33, s. 176; Örneğin Fransa'da evlendikten sonra eşlerin soyadı değişmezken Japonya'da eşler evlendikten sonra kadının ya da erkeğin soyadını kullanmak üzere anlaşılabilir. ÇATA-LOĞLU / PESCHKE, s. 405-406.
- ¹⁸ Örneğin Fransız Medeni Kanunu'nda yapılan 2002 değişikliği ile soyadı kavramı terk edilmiş; aile adı kavramına yer verilmiştir. HELVACI / KOCABAŞ, s. 617.
- ¹⁹ Kadının, kocasının soyadını kullanma hakkı, bir haktan ziyade zorunluluktur. KILIÇOĞLU YILMAZ, s. 583.
- ²⁰ HELVACI / KOCABAŞ, s. 637; HELVACI, s. 158; ATASOY, s. 143.

lir²¹. Ancak ifade etmek gerekir ki birçok hukuk sisteminde artık evliliğin kadın ve erkek üzerinde soyadı bakımından bir etkisi kalmamıştır. Çünkü kadın ya da erkeğin her medeni durum değişikliğinde soyadını değiştirmek zorunda bırakılması hakkaniyete aykırı kabul edilmeye başlanmıştır²².

Türk hukukunda, uzun bir zamandır aile adı bakımından geleneksel bir anlayışın hâkim olduğu ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle hukukumuzda kocanın soyadı, aile adı olarak kabul görmüştür²³. Kadının, kocanın soyadıyla beraber kendi soyadını kullanabilmesinin düzenlenmesi ya da yargı kararları vasıtasıyla kadının yalın bir biçimde bekârlık soyadını kullanabilmesinin mümkün kılınması bu durumu uzun bir süre zarfında değiştirmemiştir²⁴.

Buna karşın toplumsal gereksinimler, çağın feminist kazanımları ve kaynak hukuk sistemlerindeki değişiklikler sonucunda süregelen eşitsizliğin giderilmesi amacıyla Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmış olan norm denetimiyle 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'un "*kadının soyadı*" başlığını taşıyan 187. maddesi iptal edilmiştir. Hali hazırda birçok tartışmaya konu olan soyadı meselesi, tam bir muamma haline gelmiştir.

II. SOYADI MESELESİ

Hukukumuzda soyadına ilişkin temel düzenlemeler, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda²⁵ ve 2525 sayılı Soyadı Kanunu'nda²⁶ yer alır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Mülga²⁷ 187. maddesi "*kadının soyadı*" başlığını taşır. Hüküm uyarınca "*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak*

²¹ Kocanın evlilik birliği içerisinde açıkça üstün bir birey olarak düzenlendiği Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nde dahi kadının kocanın soyadını taşıması bir görev ama aynı zamanda bir hak olarak kabul edilir. ÖZTAN, Bilge, Aile Hukuku, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 444*, Ankara 1979, s. 112.

²² Kılıçoğlu Yılmaz, erkeğin soyadına ilişkin olarak "*Medeni hal değişikliğini sonradan alacağı ya da bırakacağı bir soyadı ile ilan etmek durumunda kalmamaktadır.*" der. KILIÇOĞLU YILMAZ, s. 586.

²³ AYAN, s. 20; Soyadı bir mutlak haktır, bu nedenle soyadı kural olarak değiştirilemez. Hukukumuzda soyadının değişmezliği ilkesi kabul edilmiştir, çünkü soyadının değişmezliğinde kamu yararı vardır. ATASOY, s. 137; Aynı yönde ÖZDEMİR Hayrunnisa, "Türk ve İsviçre Medeni Hukukunda Ad Üzerindeki Hak ve Korunması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2008, C. 57, S. 3, s. 571.

²⁴ ERDOĞAN, 709.

²⁵ RG; 29.04.2006, S. 26153.

²⁶ RG; 02.07.1934, S. 2741.

²⁷ Anayasa Mahkemesi'nin 22.02.2023 tarihli, 2022/155 E ve 2023/38 K sayılı kararı ile maddenin birinci ve ikinci cümlesi iptal edilmiştir. Kararın, Resmî Gazete'de yayımlandığı 28.04.2023 tarihinden başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır.

evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.” denilir. Görüleceği üzere 4721 sayılı Türk Kanunu’nun soyadını düzenleyen hükmü yalnızca kadının soyadına atfedilmiştir. Bu nedenle, Türk hukukunda soyadı meselesi ilk olarak kadının soyadı ile başlar. Bu çerçevede, önce erkeğin sonra ailenin soyadı meselesine gelmeden önce, kadının soyadına ilişkin hukuki sürecin ve gelişmelerin açıklanması önemlidir.

A. Kadının Soyadı Meselesi

Kadının soyadı, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda kadının evlendikten sonraki soyadı ve kadının evlilik birliği sona erdikten sonraki soyadı olmak üzere iki farklı hükümde düzenlenmiştir. Bu nedenle, kadının soyadı meselesine kadının evlendikten sonraki soyadı ve kadının evlilik birliği sona erdikten sonraki soyadı olmak üzere iki başlıkta değinilmelidir.

1. Kadının Evlendikten Sonraki Soyadı

Türk hukukunda ilk olarak²⁸, Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi’nin 153. maddesinde kadının evlenmekle kocasının soyadını alacağı düzenlenmiştir²⁹. Mülga 743 sayılı Kanun’un ilk halindeki düzenleme geleneksel anlayışa uygun olarak, evlendikten sonra kadının kendi bekârlık soyadını terk etmesi ve kocanın soyadını almasını emreder. Başka bir ifadeyle, kadına, evlendikten sonra kocanın soyadını alma dışında başka bir seçme hakkı tanınmaz³⁰.

Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi’nin hükümleri, evlilik birliği içerisinde kadın ve erkeğin eşit olduğu görüşüne dayanmaz. Kanun temelde kadının, zayıf ve korunmaya muhtaç bir kişi olduğunu varsayar ve bu nedenle kadını kocaya tâbi kılar. Bu çerçevede, Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi’nin soyadına ilişkin hükümlerinin gerekçesi aile birliğini korumak olarak ifade edilse de esasen toplumun ataerkil anlayışını yansıtmayı amaçlar³¹.

²⁸ Esasen, her Türk vatandaşına soyadı taşıma mecburiyeti getiren 2525 sayılı Soyadı Kanunu’nun 4. maddesi uyarınca “*Soyadı seçme vazifesi ve hakkı evlilik birliğinin reisi olan kocaya aittir.*” denilmek suretiyle soyadı ile ilgili ilk düzenleme yapılmıştır. Soyadı seçme görevi ve hakkı, Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi’nin ruhuna uygun olarak kocaya verilmiştir.

²⁹ “*Aile birliği bir tüzel kişilik olmamakla beraber, bunun dış alemde tek bir soyadı ile tanınması istenmiştir.*” ÖZTAN, s. 110.

³⁰ ÇATALOĞLU / PESCHKE, s. 404; ÖZDAMAR, Demet, **Türk Hukukunda Özellikle Türk Medeni Kanunu Hükümleri Karşısında Kadının Hukuki Durumu**, Ankara 2002, s. 262; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 126.

³¹ NOMER, s. 446; Göztepe, “*Soyadı, ataerkil anlayışın doğal sonucu olarak erkeğin ailesine bağlılığı göstermektedir. Bir ailenin kurulmasından başlayarak herkes erkeğin ailesine dahil olmaktadır.*” der. GÖZTEPE, s. 115.

Ancak, Mülga 743 sayılı Kanun'da 14.05.1997 tarihli ve 4248 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik sonucunda; kadının evlendirme memuruna ya da evlendikten sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı bir başvuru ile³² kocanın soyadının önünde bekârlık soyadını kullanabileceği düzenlenmiştir³³. Ancak her ne kadar kadının kocasının soyadı önünde kendi bekârlık soyadını kullanması mümkün kılınmışsa da bu şekilde yeni bir aile adı oluşturulması mümkün değildir³⁴.

Yapılan değişiklik ile kadına ikili bir seçim hakkı tanınmıştır. Kadın, evlendikten sonra ya doğrudan kocanın soyadını alabilir ya da kocanın soyadıyla beraber önceki soyadını kullanmak suretiyle iki soyadı kullanabilir. Evlenirken kocanın soyadıyla beraber önceki soyadını kullanmak isteyen kadın daha sonra vazgeçerek nüfus müdürlüğüne yazılı bir talepte bulunmak suretiyle yalnızca kocanın soyadını da kullanabilir³⁵.

Türk Kanun Koyucusu, her ne kadar 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda kadının önceki soyadını kocanın soyadının önünde kullanabilmesine imkân tanımışsa da geleneksel tutumdan tam olarak ayrılamamıştır. Bu durumun en belirgin göstergesi, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda yer alan 3. ek maddedir. Bu hüküm uyarınca, kocanın soyadı ile önceki soyadını birlikte kullanan kadının, sadece kocanın soyadını kullanmak istemesi hâlinde, nüfus müdürlüğüne talepte bulunması yeterlidir. Görüleceği üzere kanun koyucu geleneksel anlayışı sürdürebilmek güdüsüyle kadının yalnızca kocanın soyadına dönmesini basit bir bildirim yükümlülüğüne tabi kılarak kolaylaştırmıştır³⁶.

Kadına evlendikten sonra doğrudan kocanın soyadını ya da kocanın soyadıyla beraber önceki soyadını kullanma olanağı tanınsa da sadece kendi soyadı-

³² Sözlü başvuru, yazıya geçirilmelidir. GENÇCAN, Ömer Uğur, **Boşanma Hukuku**, 10. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 1203.

³³ Yapılan düzenlemenin temelinde kadının mutlak olarak kocanın soyadına tâbi kılınmasının bir çeşit ayrımcılık olduğu düşüncesi yer alır. ÇATALOĞLU / PESCHKE, s. 403.

³⁴ HELVACI / KOCABAŞ, s. 638.

³⁵ Önceki soyadı kavramıyla kastedilenin hangi soyadı olduğuna ilişkin öğretiy tartışmaları için bkz. ABİK, s. 79-81; Kadının soyadından bahsederken “*kızlık soyadı*”, “*bekârlık soyadı*”, “*doğum soyadı*” ya da “*önceki soyadı*” gibi kavramlar kullanılır. Özellikle kızlık soyadı kavramı oldukça cinsiyetçi bir söylem barındırır. Doğum soyadı kavramı ise kişinin evlilikten önceki soyadının sadece doğumla kazanılmış olma ihtimali nedeniyle hatalıdır. Zira kişinin soyadı, eski eşinin soyadı ya da başka bir amaçla yasal olarak alınmış bir soyadı olabilir. Bu nedenle, bir kişinin evlenmeden önce sahip olduğu soyadı mümkün olduğu ölçüde “*evlilik öncesi soyadı*” olarak anılmalıdır. MACCLINTOCK, s. 278.

³⁶ Kimi zaman kanunlar, kişileri yönlendirmek amacıyla kendilerine sunulan bir seçeneği seçmeyi diğer seçeneği seçmekten daha kolay hale getirirler. EMENS, Elizabeth F., “Changing Name Changing: Framing Rules and the Future of Marital Names”, **The University of Chicago Law Review**, Y. 2007, V. 74, C. 3, s. 835.

nı kullanma olanağı tanınmaz³⁷. Kadının, evlendikten sonra yalnızca bekârlık soyadını kullanmaya devam edememesi, soyadı meselesinin en tartışmalı konularından biridir³⁸. Bu çerçevede, Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin 153. maddesinin 1. fıkrası, defaatle Anayasa'nın 10. maddesine aykırılık iddiasına konu olmuş; ancak Anayasa Mahkemesi'nin aksine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kadının evlendikten sonra yalnızca bekarlık soyadını kullanmaya devam edememesini bir hak ihlali olarak değerlendirmiştir³⁹.

Konuya ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan ilk başvuru, Ayten Ünal Tekeli'ye aittir⁴⁰. Tekeli v. Türkiye davasında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. ve 8. maddelerinin ihlal edilip edilmediği tartışılmıştır. Mahkeme, kadının evlendikten sonra yalnızca kendi soyadını kullanamamasını AİHS'nin 14. maddesine aykırı bulmuştur. Mahkeme'ye göre erkek evlendikten sonra kendi soyadını kullanmaya devam ederken kadının ancak kocanın soyadının önünde kendi soyadını kullanabilmesine izin verilmesi ayrımcılık yasasına aykırıdır⁴¹. Mahkeme, ayrımcılık oluşturan bu hükmün nesnel ve mantıklı bir gerekçesinin bulunmadığı

³⁷ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda kadının soyadına ilişkin düzenlemenin aynen korunması kadın ve erkek eşitliği bakımından adil bir durum yaratmamıştır. Çünkü mülga kanunda olduğu gibi kuralın özü yine kadının, erkeğin soyadı bağlı olmasıdır. ÖZDAMAR, s. 271.

³⁸ Kadının bekârlık soyadını taşıyamaması yalnızca ülkemizde değil, birçok devlet hukukunda yargıya taşınmış ve uzun süren tartışmalara neden olmuş önemli bir meseledir. Örneğin özgürlükçü tutumuyla bilinen Amerikan hukukunda dahi soyadı meselesi yargı kararlarına konu olmuştur. 1971 tarihli Forbush v. Wallace (341 F. Supp. 217, M.D. Ala. 1971) davasında, evlendikten sonra bekârlık soyadını kullanmak isteyen kadının talebi mahkeme tarafından kamusal yararın kişisel yarardan daha üstün olduğu, kadının dilerse mahkemeye isim değişikliği davası açarak soyadını değiştirebileceği gerekçesiyle reddedilmiştir. MACCLINTOCK, s. 299-300; ROSENSAFT, s. 198.

³⁹ Anayasa'nın 10. maddesinin kararın verildiği tarihteki halinde, "*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.*" şeklindeki 2004 değişikliği yer almaz; AYM, T. 29.9.1998, E. 1997/61 ve K. 1998/59; Anayasa Mahkemesi, vermiş olduğu ret kararında Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nden bahsetmemişse de karşı oy yazısında açıkça bahse konu sözleşme hükümleri ve Anayasa'nın 10. maddesinin kadın erkek eşitliğini de kapsar nitelikte olduğu vurgulanmıştır. ÜNAL ÖZKORKUT, Nevin, "Kadının Vazgeçilebilir Kişilik Hakkı: Soyadı- Kadının Soyadı Üzerindeki Hakkının Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi", I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri, İstanbul 2014, s. 29; Kararda özellikle aile birliğinin korunmasının ve aile bütünlüğünün devamının sağlanması vurgulanmıştır. ÇAKIRCA, Seda İrem, "Evli Kadının Soyadına İlişkin Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Y. 2012, C. LXX, S. 2, s. 149; Anayasa Mahkemesi bu kararıyla "*Evin rei- seriktir.*" şeklindeki görüşünü devam ettirmiştir. TACİR, s. 54.

⁴⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, başka ülke vatandaşlarının başvuruları çerçevesinde soyadı ile kadın ve erkek eşitliği kavramlarını ilişkilendirdiği önceki tarihli birçok kararı bulunur. Bu kararlardan en çok bilinenlerinden bir tanesi Burghartz v. İsviçre'dir. (Başvuru No: 16213/90, 21/09/1994) Başvuruya konu olayda erkek evlendikten sonra aile adı olarak karısının soyadını kullanmak ister; ancak İsviçre hukukunda yer alan kocanın soyadının aile adı olması gerektiği düzenlemesi nedeniyle bu talebi reddedilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İsviçre Medeni Kanunu'nda yer alan düzenlemeyi AİHS'nin 8. ve 14. maddesine aykırı bulur. Kararın tam metni için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int>, E.T. 01.11.2022.

⁴¹ Tekeli v. Türkiye davasına ilişkin olarak ayrıntılı rapor için bkz. Ünal Tekeli Türkiye Kararının Uygulanması İzleme Raporu, http://www.aihmiz.org.tr/files/02_Unal_Tekeli_Rapor_TR.pdf, E.T. 01.11.2022.

noktasına da değinmiştir. Mahkeme'ye göre, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda yer alan mevcut düzenlemenin temeli aile birliği yaklaşımına dayansa da aile birliğinin sağlanmasıyla evli kadının kocasının soyadını kullanması zorunluluğu getirilerek sağlanması nesnel ve mantıklı bir gerekçe değildir⁴².

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kadının yalnızca kendi soyadını kullanabileceği yönündeki tutumunu, Tuncer Güneş v. Türkiye davasında da sürdürmüştür⁴³. Avukat olan başvuru, mesleki faaliyetleri çerçevesinde bekârlık soyadıyla tanınması nedeniyle yalnızca bekârlık soyadını kullanmayı talep eder. Mahkeme, Tekeli v. Türkiye davasında vermiş olduğu karara atıf yapmak suretiyle bu kararda da AİHS'nin 14. ve 8. maddelerinin ihlâl edildiğine hükmetmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen hak ihlali kararlarına rağmen, Anayasa Mahkemesi 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesinin iptaline ilişkin açılan iptal davasında, Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin 153. maddesinin 1. fıkrası için vermiş olduğu kararlardaki ısrarlı görüşünü devam ettirmiştir⁴⁴. Oysa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 46. maddesi uyarınca sözleşmeye taraf devletlerin iç hukuklarında gerekli düzenlemeleri yapmaları gerekir⁴⁵.

Bu çerçevede, Anayasa Mahkemesi Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin 153. maddesini usul ve yasaya aykırı bulmadığı gibi 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesini de Anayasaya aykırı bulmamıştır. Anayasa Mahkemesi anılan kararda da geleneksel görüşünü sürdürmüştür. Zira 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesinin lafzı "*kadın evlenmekle kocasının soyadını alır.*" şeklindedir. Görüleceği üzere hükmün lafzı gereğince burada emredici bir düzenleme yer alır⁴⁶. Hükmün lafzından yola çıkıldığında, kadının evlendikten sonra yalnızca önceki soyadını kullanması mümkün değildir⁴⁷. Zaten, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu hazırlanırken, kadının evlendikten

⁴² Başvuru No: 29865/96, 16/11/2004; Kararın tam metni için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int>, E.T. 01.11.2022.

⁴³ Başvuru No: 26268/08, 03/09/2013; Kararın tam metni için bkz. <https://juridique.defenseurdesdroits.fr/docnum.php?explnumid=7278>, E.T. 01.11.2022.

⁴⁴ AYM, T. 10.03.2011, E. 2009/85 ve K. 2011/49. (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası)

⁴⁵ TUMAY / ALTUNEL, s. 171; TACİR, s. 55.

⁴⁶ HELVACI, s. 160; ABİK, s. 77; GENÇCAN, **Boşanma**, s. 1203; GENÇCAN, **Genel Hükümler**, s. 152; ÇATALOĞLU / PESCHKE, s. 403; ERDOĞAN, s. 70; ÖCALAN APAYDIN, s. 436; OKTAY ÖZDEMİR, s. 2026; ATASOY, s. 137.

⁴⁷ Aynı yönde bkz. "*Evli kadının kocasının soyadını taşıyamaması sonucu doğuracak şekilde karar verilmesi de usul ve yasaya aykırıdır.*" Y. 2. HD, T. 12.05.2009, E. 2009/3618 ve K. 2009/9413; "*Kadının evlendikten sonra sadece kendi kızlık soyadını kullanması mevcut yasal düzenlemeye göre mümkün bulunmadığından*

sonra yalnızca kendi soyadını kullanması önerisi, geleneklerimize aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir⁴⁸. Ancak süreç içerisinde, Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru yolunun açılmasından sonra vermiş olduğu kararlarında⁴⁹, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yeknesak kararları doğrultusunda ihlal kararları vermeye başlamıştır⁵⁰. Anayasa Mahkemesi, kadının yalnızca kendi soyadını kullanamamasını ihlal olarak kabul ettiği kararında geleneksel yaklaşımdan uzaklaşarak soyadının değişmezliği ilkesine yönelmiştir⁵¹.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun anılan kararında ve sonraki tarihli diğer mahkeme kararlarında⁵² özellikle, her ne kadar 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesinin kadının kendi soyadını yalın halde kullanmasına imkân tanımasa da taraf olunan uluslararası hukuki metinlerin Anayasa'nın 90. maddesi gereğince öncelikle uygulanması gerektiği vurgulanır⁵³. Yargıtay, uygulamasına göre artık aile mahkemesi hâkimi, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesinin lafzına rağmen kadının, evlendikten sonra yalnızca kendi bekârlık soyadını alma talebine olumlu yanıt vermelidir⁵⁴. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, taraf olunan uluslararası sözleşme metinlerinden yola çıkılarak kadınlara soyadını seçme hakkı tanınması önemli bir gelişmedir. Ancak, iç hukukumuzun taraf olunan uluslararası sözleşme hükümleri ile uygun hale getirilmesi gerekir⁵⁵. Zira, evlendikten sonra yalın bir biçimde kendi soyadını kul-

davanın reddine karar verilecek yerde yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı bulunmuştur." Y. 2. HD, T. 14.07.2009, E. 2009/9258 ve K. 2009/14043 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası), GENÇCAN, **Boşanma**, s. 1203-1204; Hükümün emredici niteliğine ilişkin aynı yönde HELVACI / KOCABAŞ, s. 637; HELVACI, s. 160; ÇATALOĞLU / PESCHKE, s. 403; OKTAY ÖZDEMİR, s. 2026; ABİK, s. 77.

⁴⁸ NOMER, s. 423.

⁴⁹ Örneğin bkz. AYM, T. 19.12.2013 ve Başvuru N. 2013/2187; AYM, T. 16/04/2015 ve Başvuru N. 2014/5836; AYM, T. 06.03.2014 ve Başvuru N. 2013/4439, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

⁵⁰ Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru hakkının tanınmasından sonra hak ihlali kararları vermeye başlamıştır. Ancak buna rağmen Yargıtay, 2015 yılına kadar kararlarında evli kadının yalnızca bekârlık soyadını kullanmasını uygun bulmamıştır. ACABEY, M. Beşir, "Türk Hukukunda Aile Adı (Eşlerin ve Çocukların Soyadı)", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan, Y. 2017, C. 19, Özel Sayı, s. 495.

⁵¹ AYM, T. 19.12.2013 ve Başvuru N. 2013/2187, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

⁵² Örneğin bkz. Yar. 2. HD, E. 2016/22056 ve K. 2017/12849, 16.11.2017; Yar. 2. HD, E. 2015/8667 ve K. 2015/13891, 30.06.2015, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

⁵³ ERGÜL, Ozan, "Usulüne Göre Yürürlüğe Konulmuş Milletlerarası Andlaşmalar Kanun Hükmündedir" **Yıldırım Uler Armağanı**, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları 2014, s. 75 vd.

⁵⁴ GENÇCAN, **Boşanma**, s. 1208; GENÇCAN, **Genel Hükümler**, s. 153; ATASOY, s. 164; Aynı yönde bkz. Yar. HGK, E. 2014/2-889 ve K. 2015/2011, 30.09.2015, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

⁵⁵ Aynı yönde bkz. TUMAY / ALTINEL, s. 178; Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararlarına rağmen idari makamlar tarafından 4721 sayılı Medeni Kanun'un 187. maddesinin halen yürürlükte olması gerekçesiyle kadının evlilik birliği içerisinde yalnızca kendi soyadını kullanma talebi reddedilmektedir. ÇATALOĞLU / PESCHKE, s. 412-413.

lanmak isteyen kadın, mutlaka bir dava açmak durumundadır⁵⁶. Oysa, evlendikten sonra kendi soyadını kullanmak isteyen kadının bu talebinin nüfus müdürlüğüne yapılacak basit bir başvuruyla yerine getirilmesi gerekir.

Olması gereken hukuk bakımından kadının soyadını serbestçe seçme hakkının varlığının kabul edilmesine karşın, hâlâ yasal düzenleme yapılmaması, hakkın kullanımının dava açma zorunluluğuna bağlanması da taraf olunan uluslararası sözleşmelerde benimsenen ilkelere aykırıdır⁵⁷. Çünkü hakkın varlığını kabul etmek kadar, hakkın kullanımının kolaylaştırılması da bir gerekliliktir.

Anayasa Mahkemesi, yaşanan tüm gelişmeler sonucunda, nihayet, kadının kendi soyadını yalın bir biçimde kullanmasına engel olan 4721 sayılı Kanun'un 187. maddesinin iptaline karar vermiştir⁵⁸. Mahkeme, kadının soyadına ilişkin yerleşik yargı içtihatlarıyla eşitlik ilkesinin hayata geçirilmeye çalışılmasının yeterli olmadığını ve yargısal içtihatların tek başına yeterli güvence sağlamadığını ifade etmiştir. Ayrıca kadın ve erkeğin ortak bir soyadı taşımasının aile bağlarını koruyan zorunlu bir unsur olmaması nedeniyle kadının evlenmeden önceki soyadını evlendikten sonra tek başına kullanmasına engel olan hükmün makul ve nesnel bir gerekçesinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Anayasa Mahkemesi tarafından anılan hükmün iptal edilmesiyle beraber bir kanun boşluğu meydana gelmiştir. Her ne kadar uluslararası sözleşmelerde soyadı bakımından kadın ve erkeğin evlilik öncesinde, süresince ve sonrasında eşit işlem görmesi gerektiği düzenlense de soyadına ilişkin ayrıca ve açıkça bir hüküm yer almaz. Bu nedenle meydana gelen boşluğun yeni bir kanuni düzenlemeyle giderilmesi gerekir.

Bu bağlamda iyi bir örnek olan, Alman Medeni Kanunu'nun (BGB) 1355. maddesinde "*aile adı*" düzenlenir. Hüküm uyarınca, eşler ortak bir aile adı seçmelidir. Eğer eşler, ortak bir aile adı seçmemişlerse evlendikten sonra bekârlık soyadlarını kullanmaya devam ederler.

Alman Medeni Kanunu (BGB), günümüzdeki anlayışına Türk Hukuku'na benzer bir süreçten geçerek gelmiştir. Kanun'da (BGB), yapılan değişikliklerden önce erkeğin soyadının aile soyadı olduğu geleneksel anlayışı benimsemiştir. Önce, 1957 tarihli *Gesetz über die Gleichberechtigung von Mann und Frau*

⁵⁶ HELVACI, s. 167; SUNA, s. 61.

⁵⁷ ÜNAL ÖZKORKUT, s. 27.

⁵⁸ AYM, T. 22.02.2023, 2022/155 E ve 2023/38 K, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

*auf dem Gebiet des bürgerlichen Rechts*⁵⁹ (GleichberG⁶⁰) ile kadına evlenmeden önceki soyadını, kocanın soyadının önüne eklemeye hakkı verilmiş; daha sonra aile adının mutlaka erkeğin soyadını barındırması gerektiği geleneksel inancı terk edilmiştir. Bu bağlamda, Alman Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu bir kararla⁶¹ evlenmeden sonra eşlerin kendi soyadlarını kullanmaları mümkün kılınmıştır. Anılan kararda mahkeme, Alman Medeni Kanunu'nun (BGB) 1355. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen hüküm, Alman Anayasası'nın (GG⁶²) kadın ve erkek eşitliğini düzenleyen 3. maddesinin 2. fıkrasına aykırı bulmuştur. Yine, Alman Anayasa Mahkemesi başka bir kararında Alman Medeni Kanunu'nun (BGB) 1355. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen hüküm Alman Anayasası'nın herkesin kişiliğini özgürce geliştirme hakkına sahip olduğunu düzenleyen 2. maddesinin 1. fıkrasına aykırı bulmuştur⁶³.

Tüm bu ihlal kararları neticesinde, önce, 1976 tarihli *Erstes Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts*⁶⁴ (EheRG) ile eşlerin aile adı olarak kadının ya da erkeğin soyadını seçebileceği, eğer bir seçim yapmamışlarsa erkeğin soyadının aile adı olacağı düzenlenmiştir; daha sonra 1993 tarihli *Gesetz zur Neuordnung des Familiennamensrechts*⁶⁵ (FamNamRG) ile eşlerin ortak bir soyadı seçeceği ve kullanacağı düzenlenmiştir. Yine, yaşanan gelişmeler doğrultusunda Alman Medeni Kanunu'nun (BGB) 1355. maddesinin 2. fıkrası değiştirilmiştir⁶⁶.

Güncel olarak, Alman hukukuna göre, eşler evlendikten sonra ortak bir aile adı tercih etmek isterse bunu idareye bildirmekle yükümlüdür. Eğer eşler, evlenmeden sonra herhangi bir bildirimde ya da talepte bulunmazsa kendi soyadlarını kullanma devam ederler⁶⁷.

⁵⁹ “Medeni Hukuk Alanında Kadın ve Erkeklerle Eşit Haklar Sağlanması Hakkında Kanun” biçiminde çevrilebilir.

⁶⁰ Tam metin için bkz. <http://www.gesetze-im-internet.de/gleichberg/GleichberG.pdf>, E.T. 15.01.2023.

⁶¹ Bkz. BVerfG 1 BvL 83/86 24/88; <https://dejure.org>, E.T. 15.01.2023.

⁶² Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Tam metin için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>, E.T. 15.01.2023.

⁶³ Bkz. BVerfG 1 BvR 193/97, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Text=1%20BvR%20193/97>, E.T. 15.01.2023.

⁶⁴ “Evlilik ve Aile Hukuku Reformuna İlişkin İlk Kanun” biçiminde çevrilebilir.

⁶⁵ “Soyadı Kanununun Yeniden Düzenlenmesine İlişkin Kanun” biçiminde çevrilebilir.

⁶⁶ Bkz. BVerfG 1 BvR 1155/03, <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BVerfG&Datum=05.05.2009&Aktenzeichen=1%20BvR%201155%2F03>, E.T. 15.01.2023.

⁶⁷ HELVACI / KOCABAŞ, s. 621.

Alman kanun koyucu, BGB 1355. maddenin ilk fıkrasında, her ne kadar eşlerin evlendikten sonra kullanacakları soyadını seçmeleri hususunda özgürlükçü bir tutum sergilemişse de, esasen BGB 1355. maddenin 2. fıkrasında eşlerin evlendikten sonra basit bir bildirim ile ortak bir soyadı seçmelerine müsaade ederek özellikle çocukların anne ve babalarıyla ortak soyadı taşımalarını teşvik eder⁶⁸.

Başka bir iyi örnek olan İsviçre Hukukunda⁶⁹, soyadına ilişkin gelişmeler ve geleneksel anlayışın terk edilmesi, Alman Hukuku kadar erken dönemde olmamıştır. İsviçre Hukukunda, kural, evlilik birliğinin kurulmasından sonra kadının kocanın soyadını almasıdır. Ancak bu kural, ilk olarak kadının evlendirme memuruna yapacağı bir beyanla kocanın soyadının yanında kendi soyadını taşımasının mümkün kılınmasıyla değişikliğe uğramıştır. Daha sonra, Medeni Kanun'un 30. maddesinin 2. fıkrasında yapılan bir değişiklikle haklı bir nedenin varlığı halinde aile soyadı olarak kadının soyadının da kabul edilebileceği düzenlenmiştir⁷⁰.

İsviçre Medeni Kanunu'nun son değişikliklerden sonraki güncel halinde, Kanun'un 160. maddesine göre evlilik birliğinin sona ermesi soyadına etki etmez⁷¹. Eğer, kadın ya da erkek içlerinden birinin soyadını evlilik birliğinin kurulmasından sonra aile adı olarak kullanmak isterse, bunu nüfus memuruna bildirir. Yani, İsviçre hukukunda eşler, evlendikten sonra soyadı seçemezler ya da değiştiremezler⁷². Nişanlılar, ancak evlenmeden önce aralarından birinin soyadını aile adı olarak seçebilirler. Başka bir ifadeyle üçüncü bir kişinin soyadı ya da tamamen kendi seçtikleri bir başka ad, soyadı olarak belirlenemez. Yine,

⁶⁸ HELVACI / KOCABAŞ, s. 621; Medeni Kanun da benzer şekilde kadının bekârlık soyadını eşinin soyadının önünde kullanabilmesine imkân tanıyışsa da geleneksel tutumdan tam olarak ayrılamamıştır. Bu durumun en belirgin göstergesi, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda yer alır. Zira 5490 sayılı Kanun'a göre, eşinin soyadı ile önceki soyadını birlikte kullanan kadının, sadece eşinin soyadını kullanmak istemesi hâlinde, nüfus müdürlüğüne talepte bulunması yeterlidir. Görüleceği üzere kanun koyucu geleneksel anlayışı sürdürülebilmek güdüsüyle, kadının yalnızca eşinin soyadına dönmesini basit bir bildirim yükümlülüğüne tâbi kılarak kolaylaştırmıştır.

⁶⁹ "Türk Medeni Kanunu 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunundan iktibas yolu ile alındıktan sonra Medeni Hukukun Aile Hukuku bölümünde aradan geçen yıllar içinde yapılan değişikliklerle ve yürürlükten kaldırılmış hükümlerle 1926 yılında neredeyse 'aynıyet' derecesinde diyebileceğimiz var olan bağlantı kopmuştur." OKTAY ÖZDEMİR, s. 2018.

⁷⁰ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 128; OKTAY ÖZDEMİR, s. 2020; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, İsviçre aleyhine ihlâl kararı verdiği Burghartz v. İsviçre kararının hukuki mevzuatın yeniden düzenlenmesinde büyük etkisi bulunur.

⁷¹ HELVACI / KOCABAŞ, s. 632; OKTAY ÖZDEMİR, s. 2021.

⁷² Alman hukukundan farklı olarak eğer eşler evlendikten sonra soyadını değiştirmek isterlerse basit bir bildirim yeterli olmaz. Eşlerin, İsviçre Medeni Kanun'u (ZGB) Art30'fda düzenlenen adın değiştirilmesi davasını açmaları gerekir. HELVACI / KOCABAŞ, 631.

İsviçre hukukunda kadının iki soyadı taşıması mümkün değildir⁷³. Kanun'un 119. maddesine göre eğer eşler ortak bir soyadı seçmişlerse evlilik sona erdikten sonra da bu soyadını taşımaya devam ederler. Ancak kadın ya da erkek, bekârlık soyadına dönmek isterse bunu idareye yapacağı bildirim ile sağlayabilir⁷⁴.

İsviçre Medeni Kanunu'nda yapılan bu düzenlemeler kadının kocanın soyadını alacağına ilişkin eski düzenlemenin, İsviçre Federal Anayasası'nın 8. maddesinin 3. fıkrasında yer alan kadın ve erkek eşitliğine⁷⁵ aykırılığını ortadan kaldırmıştır. Benzer düzenlemelerin kanunumuzda da yapılması öncelik teşkil eden bir meseledir.

2. Kadının Evlilik Birliği Sona Erdikten Sonraki Soyadı

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "*Boşanan kadının kişisel durumu*" başlıklı 173. maddesine göre kadın, evlilik birliği sona erdikten sonra kural olarak evlenmeden önceki soyadına döner. Görüleceği üzere, evlilik ile kişisel durumu değişen kadın evlilik birliği sona erdikten sonra da kişisel durumunu koruyamayarak evlenmeden önceki soyadına döner.

Eğer kadın evlenmeden önce dul ise, evlilik birliği sona erdikten sonra dul-luk soyadına döner. Kadın, evlilik birliği sona erdikten sonra bekârlık soyadına dönmek isterse aile mahkemesinde dava açmak zorundadır⁷⁶. Kadının, kendi bekârlık soyadına dahi nüfus müdürlüğüne yapılacak basit bir başvuruyla geri dönememesi hakkaniyete aykırıdır.

Dul olan kadının, yeniden evlenmesi ve boşanması sonucunda dulluk soya-dına geri döneceğine yönelik yapılan bu düzenlemenin amacı, kadının yeniden evlenmesi ve boşanmasından sonra dul kalmasına neden olan kocasından çocuk ile aynı soyadını taşıyabilmesine olanak tanınmasıdır⁷⁷. Ancak böyle bir koruma sağlanmak isterken kadının bekârlık soyadını kullanma hakkının sınırlandırıl-ması doğru değildir.

⁷³ WÜST, Martina / DIETHELM, Pascal, "Das Schweizer Namens- und Bürgerrecht: Eine zeitgemässe Neuordnung", *Bratschi Wiederkehr & Buob Newsletter*, Y. 2012, V. 3, s. 1; HELVACI / KOCABAŞ, s. 631-632.

⁷⁴ ÖCAL APAYDIN, s. 433; HELVACI / KOCABAŞ, s. 632.

⁷⁵ Anılan hüküm uyarınca "*Kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Kanun, özellikle ailede, eğitimde ve çalışma hayatında hukuki ve fiili eşitliği sağlar. Kadın ve erkek, eşit işe eşit ücret talep etme hakkına sahiptir.*" (Çeviri yazar tarafından yapılmıştır.) Anayasa'nın tam metni için bkz. https://www.gesetze.ch/sr/101/101_001.htm, E.T. 01.10.2022.

⁷⁶ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 129; GENÇCAN, *Boşanma*, s. 1217; GENÇCAN, *Genel Hükümler*, s. 155.

⁷⁷ GENÇCAN, *Boşanma*, s. 1217; GENÇCAN, *Genel Hükümler*, s. 155.

Kadın, evlilik birliği sona erdikten sonra evlenmeden önceki soyadına geri dönmek istemeyerek boşandığı kocanın soyadını kullanmaya devam etmeyi talep edebilir. Ancak bu durum genel kural değil; istisnadır. Kadın belirli koşulların sağlanması halinde, evlilik birliği sona erdikten sonra kocanın soyadını kullanmaya devam edebilir⁷⁸.

Kadın, boşandığı kocanın soyadını kullanmaya devam etmek istiyorsa, aile mahkemesinde dava açmak zorundadır⁷⁹. Açılan davada hâkim, kadının boşandığı kocanın soyadını kullanmaya devam etmesinde bir menfaatinin bulunduğuna ve kadının boşandığı kocanın soyadını kullanmaya devam etmesinin kocaya zarar vermeyeceğine ikna olursa davayı kabul eder⁸⁰.

Anılan düzenlemelerden görüleceği üzere, kadın “*kocanın soyadını dilenen kişi*” haline gelmiştir⁸¹. Kanun, kocanın soyadı üzerindeki kişilik hakkına üstünlük tanıyıp onu korurken kadının kişilik hakkı açısından ayrımcı bir tavır sergiler⁸². Oysa evlenmekle kocanın soyadını alan kadın boşanarak daha önce kaybettiği toplumsal kimliğini yeniden kaybetme riskiyle karşı karşıyadır⁸³.

Soyadı, kişiliğin bir unsurudur; ne şekilde kazanıldığından bağımsız olarak kişiliğin bir parçası hâline gelir. Bu nedenle, kocanın soyadını kendi rızasıyla değil kanuni bir düzenleme sonucunda alan kadının, evlilik birliği sona erdikten sonra soyadını bırakmaya zorlanması bir kişilik hakkı ihlalidir⁸⁴.

Ayrıca kadının dava açmak suretiyle eski kocanın soyadını kullanma hakkını kazanmasıyla süreç sona ermez. Çünkü bu hak kadına süresiz olarak verilmez. Koşulların değişmesi, örneğin kadının evlenmesi, halinde koca mahkemeden bu iznin kaldırılmasını talep edebilir⁸⁵. Yani kadın soyadını kaybetme riskiyle yaşamak zorundadır.

⁷⁸ KILIÇOĞLU YILMAZ, s. 590; GENÇCAN, **Boşanma**, s. 1217-1218; GENÇCAN, **Genel Hükümler**, s. 158-159; ÖZDAMAR, s. 272-273; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 129; ÇATALOĞLU / PESCHKE, s. 407.

⁷⁹ Aynı yönde bkz. Yar. 8. HD, E. 2017/1313 ve K. 2017/6327, 26.04.2017; Yar. 20. HD, E. 2016/3997 ve K. 2016/6984, 15.06.2016, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

⁸⁰ KILIÇOĞLU, s. 125-126; GENÇCAN, **Boşanma**, s. 1220-1221; GENÇCAN, Ömer Uğur, **Aile Mahkemesi Davaları**, 4. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 373; KILIÇOĞLU YILMAZ, s. 590; ÖZDAMAR, s. 273; Aynı yönde Yar. 2. HD, E. 2016/1506 ve K. 2016/5170, 17.03.2016, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

⁸¹ KILIÇOĞLU YILMAZ, s. 590.

⁸² ÇATALOĞLU / PESCHKE, s. 408; Aynı yönde OKTAY ÖZDEMİR, s. 2019.

⁸³ SUNA, s. 34.

⁸⁴ OKTAY ÖZDEMİR, s. 2019; SUNA, s. 38.

⁸⁵ KILIÇOĞLU, Ahmet M., **Aile Hukuku**, 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2019, s. 126.

İyi bir örnek olarak, İsviçre Medeni Kanunu'nun 119. maddesine göre evlilik birliği sona erdikten sonra eşler, evlilik sırasında kazandığı soyadını korur; meğerki bekârlık soyadına dönmek istemiş olsun. Bekârlık soyadına dönmek isteyen eş ise nüfus memurluğuna yapacağı başvuru ile bekârlık soyadına dönebilir.

Sonuç olarak mevcut düzenlemelerde, cinsiyete dayalı ayrımcılık yasağının evlilik birliği öncesinde, devamında ve sonrasında var olması nedeniyle 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun anılan hükümlerinin değiştirilmesi ve örnek İsviçre Medeni Kanunu'nun 119. maddesine benzer biçimde düzenlenmesi gerekir.

B. Erkeğin Soyadı Meselesi

Erkeğin soyadı meselesi hukukumuz bakımından pek gündeme gelmemiş, bakir bir meseledir. Aile adı, genellikle kadının soyadı kapsamında değerlendirilmiş, öğreti ve yargı kararlarında sıkça bu husus tartışılmıştır. Oysa erkeğin soyadı meselesi, kadının soyadı kadar önemlidir.

Kadının soyadına ilişkin tartışmaların gündeme gelmesinde ve geliştirilmesinde feminist düşüncenin teşviki yadsınamaz bir gerçektir. Öte yandan feminist düşünce, hiçbir zaman erkeğin soyadı için kaygılanmamıştır.

Kadının soyadına ilişkin cinsiyet ayrımcılığı iddiası zamanla birçok ülkede kadının soyadını seçebileceğine ilişkin bir hakka dönüşmüştür. Bu hakkı elde eden kadın, evlendikten sonra kocanın soyadını alabileceği gibi kendi soyadını kocanın soyadı önünde kullanabilir ya da yalnızca kendi soyadını kullanabilir. Ancak kendi soyadını terk etmediği için ayrımcılığa uğramadığı düşünülen erkek çoğu zaman soyadını seçme hakkına sahip değildir⁸⁶. Oysa erkeğin evlendikten sonra soyadını değiştirememesi de ayrımcılık olarak tanımlanmalıdır⁸⁷. Türk hukukunda da erkeğin, kadının soyadını alma hakkı bulunmaz⁸⁸. Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin 153. maddesinde, kadının evlenmekle kocasının soyadını alacağı düzenlenmiştir. Kanun, temelde kadının zayıf ve korunmaya muhtaç bir kişi olduğunu varsayar ve kadını kocaya tâbi kılar⁸⁹. Bu nedenle, evlilik birliği kurulduktan sonra erkeğin soyadı değişmez. Kadın, aile reisi olan kocanın soyadını alarak onun koruması altına girer.

⁸⁶ ROSENSAFT, s. 187.

⁸⁷ BROOKS, Megan, "For Nontraditional Names' Sake: A Call to Reform the Name-Change Process for Marrying Couples", *University of Michigan Journal of Law Reform*, Y. 2013, V. 47, s. 264; MACC-LINTOCK, s. 310; SNYDER, s. 562; ANTHONY, s. 189.

⁸⁸ ABİK, s. 59; ÇATALOĞLU / PESCHKE, s. 406; TACİR, s. 68.

⁸⁹ MORTAŞ, Süleyman, "Evlenen Kadın ile Velayeti Kadına Bırakılan Çocuğun Soyadının Belirlenmesinde "Kocanın Soyadı" Parametresi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2016, C. XX, S. 2, s. 329; ÖZDAMAR, s. 231.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'yla bu geleneksel anlayıştan uzaklaşılması hedeflenmiş; ancak başarılı olunamamıştır. Kanun'un 187. maddesi "*kadının soyadı*" başlığını taşır. Görüleceği üzere soyadını düzenleyen hüküm yalnızca kadının soyadına atfedilmiştir. Erkeğin soyadı, evlilik birliği kurulduktan sonra değiştirilmesi düşünülebilecek bir kavram olarak dahi değerlendirilmemiştir.

Mevcut hukuki durumda, kadının evlendikten sonra dilerse eşinin soyadını alma, dilerse eşinin soyadını kendi soyadıyla birlikte kullanma ve yine dilerse yalnızca kendi soyadını kullanma hakkı varken erkeğe herhangi bir seçim hakkı tanınmaması yasal ayrımcılık olarak tanımlanabilir⁹⁰.

Hukuki düzenlemeler yapılırken kabul edilen geleneksel görüşe göre erkeğin evlendikten sonra kadına soyadını vermesi bir ayrıcalık olarak düşünülmüş; bu nedenle erkeğe evlendikten sonra soyadını değiştirme yönünde bir seçim hakkının tanınması olasılığı dahi tartışılmamıştır⁹¹. Esasen kanun koyucu, mevcut düzenlemenin erkeğin lehine olduğu varsayımına dayanmıştır.

Hukukumuzda benimsenen geleneksel görüş, aile reisi olan erkeğin soyadının aile adı olması temeline dayanır. Bu görüş, aynı zaman kadın ve erkek arasında mutlak eşitliği benimsemez. Bu nedenle, kadının soyadı meselesi tartışılırken gerek öğretide gerek yargı kararlarında sıkça kadın bakımından eşitlik kavramının vurgulandığı görülür. Oysa kadın erkek eşitliğinden bahsedilirken, erkeğin durumu hiç irdelenmez.

Erkeğin soyadı meselesinin hukuki çözümünü toplumun kültürel alt yapısından bağımsız olarak düşünmek zordur⁹². Çünkü, erkeğin evlendikten sonra kadının soyadını alması, özellikle bazı toplumlarda utanç duyulacak ya da ayıplanacak bir durum olarak karşılanabilir⁹³. Buna karşın özellikle mutlak anlamda

⁹⁰ MACCLINTOCK, s. 279; FRANDINA, s. 167.

⁹¹ Aynı yönde BROOKS, s. 265-266.

⁹² Soyadına ilişkin kurallar her ne kadar toplumların kendi kültürlerinden bağımsız düşünülmesi de bu durum, kültürel rölativizm iddiası açısından değerlendirilebilir. Çakırca'ya göre, "*Kültürel rölativizm insan haklarının evrenselliği iddiası ile çelişmektedir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme farklı toplumlar da farklı uygulamalara olanak verilmesini ve böylelikle devlet eliyle kadına karşı ayrımcılık yapılmasına cevaz verilmesini kabul etmemiştir.*" ÇAKIRCA, s. 159; Çakırca her ne kadar artık tarafı olmadığımız Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme'den bahsetse de halen yürürlükte olan ve tarafı olduğumuz Avrupa Konseyi R (85) 2 sayılı tavsiye kararı gibi birçok uluslararası metin dolayısıyla aynı sonuca varılabilir.

⁹³ Soyadı ile toplumun sosyal ve kültürel yapısı arasındaki önemli bağın en çarpıcı örneklerinden biri İngiltere'dir. İngiltere örneğinde, kadınlar baştan itibaren hukuki düzenlemelerle evlendikten sonra kocanın soyadını almak ya da almamak konusundan özgür bırakılmıştır. Hukuki düzenlemelerin özgürlükçü tutumuna karşın uygulama farklı yönde gelişmiştir. İngiliz kadınlar evlendikten sonra genellikle soyadlarını değiştirmeyi tercih etmişlerdir. MACCLINTOCK, s. 287; Aynı yönde ANTHONY, s. 212.

cinsiyet eşitliğini⁹⁴ benimsemiş ve içselleştirmiş toplumlarda hukuki düzenlemelerin de daha özgürlükçü olduğu görülebilir⁹⁵.

Aile hukukunda kadın erkek eşitliğinden ödün verildiği hallerde haklı neden kavramı dikkat çeker. Özellikle, “zorunluluklar, toplumsal gerçekler, kamu yararı, kamu düzeninin sağlanması, kadının tabii zayıflığı ve farklı yaradılışı, aile içinde iki başlılığın önlenmesi” gibi nedenler başta olmak üzere birçok farklı haklı neden söz konusudur⁹⁶.

Erkek için soyadını değiştirmenin sosyal bir bedeli vardır. Çünkü toplumlarda erkeğin kendi soyadını taşıması önemsenir. Çoğu zaman eşler, soyadının devamlılığı için erkek çocuk sahibi olmayı dilerler. Hatta yalnızca kız çocuk doğan aileler için soyunun yürümeyeceği söylenir. Bu nedenle zorunluluklar ve toplumsal gerçekler, soyadını değiştirmek isteyen erkeğin yüzleşmesi gereken engellerdir. Ancak zamanla toplumda soyadını değiştiren erkek sayısının artmasıyla beraber bu toplumsal zorluklar aşılabılır⁹⁷.

Soyadının değiştirilmesinde kişisel bir yarar olabilir; ancak kamusal yararın da korunması gerekir. Bu nedenle kişiler, isimlerini ya da soyadlarını diledikleri gibi değiştiremezler⁹⁸. Çünkü soyadının bir kimseyi diğerinden ayırt etme işlevi dışında düzenleyici görevi de bulunur⁹⁹.

Soyadının kişilik haklarından olması, ona hiçbir müdahalede bulunulamayacağı anlamına gelmez. Yasa koyucunun soyadı kullanımına kamu yararı ve kamu düzeni gerekleri¹⁰⁰ uyarınca Anayasa’ya uygun olmak koşuluyla müdahale

⁹⁴ Esasen Anayasa Mahkemesi’nin kararlarına bakıldığında cinsiyet ayrımcılığının mutlak olarak yasak kabul edildiği görülür. Ancak Mahkeme, kimi zaman içtihatların satır aralarında kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması bakımından haklı sınırlama nedenleri öngörmek suretiyle mutlak eşitlikten ayrılır. GÖZTEPE, s. 107.

⁹⁵ Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde soyadı konusunda tam bir özgürlük benimsenir. Göztepe, s. 123; Esasen önceleri Amerika’da İngiliz Hukuku’nun etkileriyle kadınların evlendikten sonra kocanın soyadını alacağına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır. Hatta kadınların, evlendikten sonra önceki soyadını kullanma konusunda açtıkları davalarda dahi hakimler bu yönde karar vermiştir. Ancak daha sonra feminist hareketin etkisiyle soyadı konusundaki tutum da değişmiş ve kadınlar evlendikten sonra soyadı seçimi hususunda özgürleşmiştir. MACCLINTOCK, s. 291-292; Aynı yönde ANTHONY, s. 201.

⁹⁶ GÖZTEPE, s. 116; ÇATALOĞLU / PESCHKE, s. 411; Anne, baba ve çocuğun aynı soyadını taşıması suretiyle aile birliğinin sağlanacağı inancı erkeğin kadının soyadını alamamasının gerekçesi olamaz. Çünkü erkeğin kadının soyadını alması durumunda da anne, baba ve çocuk aynı soyadını taşır. SNYDER, s. 576.

⁹⁷ Aynı yönde bkz. EMENS, s. 780-784; ANTHONY, s. 196.

⁹⁸ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 133; Aynı yönde AYM, T. 07.01.2021 ve Başvuru No. 2018/34343, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

⁹⁹ ÖZDEMİR, s. 563.

¹⁰⁰ 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle beraber 13. maddedeki sınırlama nedenleri kaldırılmıştır. Bu nedenle kamu düzeni ve kamu yararı nedeniyle soyadı hakkının sınırlandırılmasının yasal bir dayanağı kalmamıştır. ÖCAL APAYDIN, s. 442.

lede takdir hakkının bulunduğu açıktır¹⁰¹. Örneğin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Aktaş ve Aslaniskender v. Türkiye başvurusunda devletlerin kamu yararı ve kamu düzeni gerekçesiyle soyadına müdahale hakkının varlığından bahsedilir. Mahkeme soyadının kişinin özel ve aile hayatını ilgilendirmesine karşın devletin nüfus kayıtlarının doğru bir biçimde tutulmasını sağlamak, kişisel kimliğin tespitine ilişkin araçları koruyabilmek ya da belirli soyadını taşıyanları belirli aileye bağlayabilmek için kamu yararı kapsamında haklı gerekçeler gösterebileceğini ifade eder¹⁰². Benzer biçimde soyadı seçme hakkının, kanun koyucu tarafından kamu düzeni ve kamu yararı kavramlarıyla sınırlandırıldığı Anayasa Mahkemesi kararlarında da kabul edilir¹⁰³. Ancak kamu düzeni ve kamu yararı gibi kavramlar muğlaktır. Bu nedenle, bir kişilik hakkı olan soyadının bu tarz muğlak kavramlarla ölçüsüz biçimde sınırlandırılması doğru değildir¹⁰⁴. Zira “*Bireyin varlığına veya kimliğine ilişkin önemli haklar ya da hukuksal çıkarlar söz konusu olduğunda takdir yetkisi daha dar olup bu alanlara yönelik müdahaleler için özellikle ciddi nedenlerin varlığı şarttır*”¹⁰⁵.

¹⁰¹ Bkz. AYM, 10.03.2011 2009/85 2011/49; Aynı yönde “*Kadının evlenmekle kocasının soyadını almasının cinsiyet ayrımına dayanan bir farklılaşma yarattığı savı yerinde değildir. Anayasa'nun 10. Maddesinde öngörülen eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Durum ve konularındaki özellikler kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerekli kılabilir.*” AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya, **Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku İkinci Cilt**, İstanbul 2020, s. 119; HATEMİ, Hüseyin, **Aile Hukuku**, İstanbul 2021, s. 87.

¹⁰² Bkz. Başvuru No: 18684/07 ve 21101/07, Karar Tarihi: 25.06.2019; Başvurucuların birleştirilerek incelenen başvuruları soyadı değişikliğine ilişkindir. Her iki başvurucu da soyadını yabancı bir isimle değiştirmek ister. Türk mahkemeleri, 2525 sayılı Soyadı Kanunu'nun 3. maddesi ve Soyadı Tüzüğü'nün 5. maddesi uyarınca yabancı isimlerin soyadı olarak seçilemeyeceği gerekçesiyle başvurucuların talebini reddeder. Başvurucular, Sözleşme'nin 8. ve 14. maddelerinin ihlal edildiğini iddia eder. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, öncelikle soyadının kişinin özel ve aile hayatını ilgilendirmesine karşın devletin nüfus kayıtlarının doğru bir biçimde tutulmasını sağlamak, kişisel kimliğin tespitine ilişkin araçları koruyabilmek ya da belirli soyadını taşıyanları belirli aileye bağlayabilmek için kamu yararı kapsamında haklı gerekçeler gösterebileceğini ifade eder. Ancak mahkeme, ulusal mahkeme kararları verilirken somut olayın niteliği doğrultusunda ilgililerin özel ve kişisel durumlarının dikkate alınması ve kişilerin menfaatleri ile kamu yararının dengelenmesi gerektiğini vurgular. Sonuç olarak mahkeme, yeterli inceleme yapılmadığı ve çatışan menfaatler arasında adil bir denge kurulmadığı gerekçeleriyle ihlal kararı vermiştir. Ayrıca ifade etmek gerekir ki karara eklenen mutabakat şerhinde söz konusu başvurudaki temel sorunun, mahkemenin kanunu uygulama biçiminden ziyade bizzat kanundan kaynaklandığı, yerel mahkemenin mevzuatta yer alan hükümleri uygulamaktan başka bir seçeneği olmadığı, başka bir ifadeyle temel sorunun somut olaydan kaynaklanmadığı, yapısal nitelikte olduğu, bu nedenle söz konusu mevzuatın gözden geçirilmesi gerektiği belirtilir. Kararın tam metni için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int>, E.T. 15.01.2023; Benzer biçimde Anayasa Mahkemesi, kararlarında kadının önceki soyadını kocasının soyadının önünde kullanılabilmesine ilişkin hükmün varlığını menfaatler arasında adil bir denge olarak yorumlar. Başka bir ifadeyle hükmün kişilik hakkı ile kamu yararı arasında adil bir denge kurduğunu ifade eder. Ancak bu düşünce yerinde değildir; çünkü kadına yalnızca önceki soyadını kendi soyadı önünde kullanma imkânı tanınması kadının kişilik hakkı ihlalini ortadan kaldırmaz. ÇAKIRCA, s. 151.

¹⁰³ ÇAKIRCA, s. 150.

¹⁰⁴ ÇAKIRCA, s. 151.

¹⁰⁵ Bkz. AYM, Başvuru Numarası: 2018/34343, Karar Tarihi: 27.01.2021, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

Devletlerin soyadına ilişkin kamusal yarar iddiasını çürütecek önemli bir ispat vasıtası, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin önüne gelen *Daroczy v. Macaristan* davasıdır. Bu davada başvuru kadını, 1950 yılından itibaren kocasının isim ekini kendi ismine ekleyerek oluşturduğu adı kullanır; ancak 2004 yılında başvuru kadının adının yanlış olarak işlendiği iddiasıyla idare tarafından başvuru kadının isminin değiştirilmesine karar verilir. Başvuru kadını, kişilik hakkı ihlali gerekçesiyle mahkemeye başvurur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu davada, başvuru kadının bahse konu ismi yaklaşık elli yıldır kullanmasının kamusal bir zarar meydana getirmedigine, bu nedenle devletin kamusal yarar iddiasına dayanamayacağına hükmeder¹⁰⁶.

Devletler, bir kişilik hakkı olan soyadına müdahalenin genellikle kamusal yarar, kamu düzeni ya da kamu güvenliği gerekçesine dayandığı iddiasındadır. Ancak bu iddialarını dayandırabilecekleri bilimsel ya da sosyolojik bir çalışmaya rastlamak mümkün değildir¹⁰⁷. Bu bağlamda, erkeğin evlendikten sonra soyadını değiştirememesinin nasıl bir haklı nedene işaret edeceği muammadır. Çünkü, kadının soyadının her durumda defaultte değiştirilmesini öngören sistemimizin soyadının değişmezliği ilkesini benimsemediği açıktır. Yine, erkeğin kadının soyadını alması ile soyadında birlik ilkesinin zedelenmeyeceği de kuşkusuzdur. Çünkü aile adında birlik yaklaşımına göre evlilik birliği içerisinde eşlerin ve çocukların aynı soyadını kullanmalarının aile birliğini ve bağlarını güçlendireceği öngörülmüştür¹⁰⁸.

Erkeğin kadının soyadını alması nedeniyle çocuğun soyadının babanın soyadı ile farklı olacağı ve bu nedenle aile birliğinin bozulacağı iddiası yerinde değildir. Esasen bu durumda, anne ve çocuğun soyadı aynı olacaktır. Günümüzde değişen toplumla birlikte bir çocuğun ebeveynlerinden farklı bir soyadına sahip olması o kadar da alışılmadık bir durum değildir¹⁰⁹. Bu bağlamda, soyadına ilişkin düzenlemelerde aile bütünlüğünü ileri sürmek tarihi geçmiş bir gerekçeden öte değildir¹¹⁰. Erkeğin evlendikten sonra soyadını değiştirememesi için bir haklı gerekçe bulunmaz¹¹¹.

¹⁰⁶ Bkz. Başvuru No: 44378/05, 01/07/2008; Kararın tam metni için bkz. [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:\[%22001-87221%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:[%22001-87221%22]), E.T. 15.01.2023.

¹⁰⁷ Aynı yönde bkz. Soyadında birlik yaklaşımına ilişkin görüşler genellikle bilimsel çalışmalar ve somut deliller yerine geleneksel inançlar ve değerler üzerine temellendirilir. Devletlerin evliliği ve aile birliğini teşvik etmek gibi meşru çıkarları olsa dahi, ortak soyadıyla mutlu ve başarılı evlilik arasındaki bağı kanıtlayan herhangi bir bulgu olmaması devletlerin bu iddialarını etkisizleştirir. MACCLINTOCK, s. 295-296.

¹⁰⁸ HELVACI / KOCABAŞ, s. 637; SNYDER, s. 575.

¹⁰⁹ ROSENSAFT, s. 201-202; BROOKS, s. 267.

¹¹⁰ FRANDINA, s. 167.

¹¹¹ NOMER, s. 447.

Ayrıca özellikle isim değiştirmenin kolaylaştırılmasının kamu düzenini bozacağı, hatta kişilerin suç işlemek ya da sahtekarlık amacıyla isimlerini değiştirmeye yöneleceği iddiası düşünülebilir. Ancak evlenmenin sosyal ve maddi maliyeti göz önüne alındığında, kişilerin sadece soyadı değişikliği yapmak için evliliği hileli bir şekilde kullanması olası değildir¹¹². Ayrıca birçok hukuk sisteminde zaten evlendikten sonra kadına soyadını değiştirme imkânı tanınmışken bu imkanın erkeğe de tanınmasının suç işlemek ya da sahtekarlık amacıyla bağdaştırılması temelsizdir¹¹³.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 8. maddesine göre “*bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler*” denilir. Bu çerçevede, soyadına ilişkin hükümlerin de kadın ve erkek arasında eşitliği sağlaması beklenir¹¹⁴. Evlilik birliği içerisinde eşler arasındaki eşitliğin tam anlamıyla sağlanabilmesi için eşlere soyadı konusunda bir seçme hakkı tanınması gerekir¹¹⁵. Erkek, evlendikten sonra dilerse kadının soyadını alabilmesi dilerse kendi soyadı ile kadının soyadını birlikte kullanabilmelidir¹¹⁶.

1. Erkeğin Evlendikten Sonraki Soyadı

Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin 153. maddesinde kadının evlenmekle kocasının soyadını alacağı düzenlenmiştir. Kanun, geleneksel anlayışa uygun olarak evlendikten sonra kadının kendi bekârlık soyadını terk etmesi ve kocanın soyadını almasını emreder. Daha sonra, Mülga 743 sayılı Kanun'da 14.05.1997 tarihli ve 4248 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik sonucunda; kadının evlendirme memuruna ya da evlendikten sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı bir başvuru ile kocanın soyadının önünde bekârlık soyadını kullanabileceği düzenlenmiştir. Böylece yapılan değişiklik ile kadına ikili bir seçim hakkı tanınmıştır. Kadın, evlendikten sonra ya doğrudan kocanın soyadını alabilir ya da kocanın soyadıyla beraber önceki soyadını kullanmak suretiyle iki soyadı kullanabilir. Bu düzenleme, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun “*kadının soyadı*” başlığını taşıyan hükmünde aynen varlığını korur. Görüleceği üzere hem Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin hem de 4721 sayılı Kanun'un soyadını düzenleyen hükümleri yalnızca kadının soyadından bahseder. Oysa

¹¹² ROSENSAFT, s. 216; SNYDER, s. 577; FRANDINA, s. 168.

¹¹³ BROOKS, s. 268.

¹¹⁴ GÖZTEPE, s. 116.

¹¹⁵ SİRMEN, Lale, Medeni Hukuktaki Son Gelişmelerin Işığı Altında Evlenme ve Boşanma Alanında Yeniden Düzenlenmesi Gereken Konular, **Hukukta Kadın Sempozyumu**, Ankara 2000, s. 86.

¹¹⁶ Aynı yönde NOMER, s. 448; ROSENSAFT, s. 217; MAHONEY FRANDINA, s. 156-157.

erkeğin soyadı, düzenlenmesi gereken bir başka önemli meseledir. Çünkü kadın gibi erkek de evlendikten sonra soyadının üçüncü bir soyadı ile değiştirilmesini ya da doğrudan kadının soyadını almayı isteyebilir¹¹⁷.

4721 sayılı Kanun'da olduğu gibi bazı kanunlarda, erkeğe ilişkin herhangi bir hak ya da mecburiyet değerlendirilmesi yapılmayarak evlenmeden sonra erkeğin doğrudan kendi soyadını kullanmaya devam etmesi bir kural olarak öngörülürken Alman Medeni Kanun'u (BGB), İsviçre Medeni Kanun'u (ZGB) ya da Avusturya Medeni Kanun'u (ABGB) gibi bazı kanunlarda erkeğin soyadına ilişkin düzenlemeler de bulunur¹¹⁸.

Bu çerçevede öncelikle, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda ve yargı kararlarında evlenen erkeğe bir seçme hakkı tanınmazken kadına soyadı bakımından bir seçme hakkı tanınması pozitif ayrımcılık olarak değerlendirilebilir mi sorusunun cevaplanması gerekir.

Pozitif ayrımcılık, kadın ve erkek arasındaki maddi eşitliğin sağlanabilmesi amacıyla salt şekli eşitliği sağlayan ve bu nedenle adaletsizlik yaratan uygulamaların önlenmesini amaçlar. Temelinde kadının, erkek karşısında adaletsizliğe uğramaması için desteklenmesi ve korunması düşüncesi yatar¹¹⁹.

¹¹⁷ Örneğin Amerika'da 1993 yılında yapılan bir araştırmaya göre erkek üniversite öğrencilerinin yüzde yetmiş ve kadın üniversite öğrencilerinin yüzde seksen beşi erkeğin karısının soyadını alması gerektiğine inanıyor. Bkz. SCHEUBLE LAURIE / JOHNSON DAVID R., "Marital Name Change: Plans and Attitudes of College Students", *Journal of Marriage and Family*, Y. 1993, V. 55, I. 3, s. 747-754; Bu bağlamda toplumun ve hukuki metinlerin değişimi ve gelişimi dikkate alındığında bu oranların daha arttığını iddia etmek yerinde olur.

¹¹⁸ Evlendikten sonra eşlerin soyadı meselesinde üç farklı sistem öngörülür. Birinci sistemde eşler birlikte ortak bir aile adı belirler. Belirlenecek bu aile, eşlerden birinin soyadı olabileceği gibi üçüncü bir soyadı da olabilir. İkinci sistemde eşler evlenmeden önceki soyadlarını korurlar. Bu sistemde kişilerin evli ya da bekâr olması soyadı değişikliğine neden olmaz. Üçüncü sistem tireli soyadı sistemi olarak anılır. Bu sistemde, evlendikten sonra her iki eşin soyadı tire ile birleştirilerek kullanılır. SUNA, 47; ATASOY, 142; Evlilik nedeniyle soyadının kazanılmasına ilişkin olarak üç farklı sistem öngörülmektedir. İlk sistem soyadı değişikliğini zorunlu kılar; ikinci sistemde değişikliğe müsaade edilir ancak zorunlu değildir; üçüncü sistemde ise değişiklik zorunludur. MACCLINTOCK, 281; Tireli soyadı kullanımına ilişkin en önemli eleştiri ortak çocuğun bir başka tireli soyadı taşıyan kişiyle evlenmesi ve çocuğuna yine tireli soyadı koymak istemesi durumunda soyadının karmaşık hale geleceğine ilişkindir. EMENS, 799-800; Örneğin, kadının soyadı Şahin ve erkeğin soyadı Seçer, evlendikten sonra tireli soyadı kullanmaya karar verilmiş ve aile soyadı olarak Şahin-Seçer seçilmiştir. Bir başka örnekte kadının soyadı Demir ve erkeğin soyadı Yılmaz ve aile soyadı olarak Demir-Yılmaz seçilmiştir. Bu iki ailenin çocuklarının evlendiğinde ve Şahin-Seçer-Demir-Yılmaz soyadını taşımaları sürdürülebilir değildir. Emens, bu hususta bir alternatif önermektedir. Çünkü Emens'e göre her iki eşin soyadından oluşan tireli soyadı kullanımı en eşitlikçi çözümdür. Geleneksel tireli soyadına alternatif olarak "*biphenation*" seçimli tireli soyadını önerir. Bu çözümdede, eşler ortak çocuklarına tireli soyadlarından yalnızca birini geçirir. Örneğin, yukarıdaki örnekte iki ailenin çocukları evlendiğinde çocuk, Şahin-Demir ya da Seçer-Yılmaz gibi bir soyadını taşır. Hangi soyadının seçileceği hususu tartışmalıdır. Emens, bu konuda idare tarafından gelişigüzel seçilmesini önerir. EMENS, 804 vd.

¹¹⁹ GÖZTEPE, s. 109.

Öztañ, Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi döneminde, bir kişilik hakkı olarak kabul edilen soyadının erkek için tam olarak korunduğunu ancak bu korumanın kadın için kabul edilmediğini ifade eder¹²⁰. Bu ifadenin günümüzde geçerliliğini koruyup korumadığı ve bir yanılı oluşturup oluşturmadığı erkeğin soyadı sorunu bakımından önemlidir.

Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin hükümlerinin soyadı bakımından kadın ve erkek arasında, kadın aleyhine eşitsizlik yarattığı açıktır. Ancak 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun hükümlerinin de tam olarak eşitliği sağladığı söylenemez. Aksinin iddiası, erkeğin soyadının aile soyadı olarak kabul edilmesinin ve erkeğe başkaca bir seçme hakkı tanınmamasının eşitliği sağladığı düşüncesini destekler. Zira, 4721 sayılı Medeni Türk Kanunu'nun temelinde aile adında birlik ilkesinin yer aldığı varsayımına dayanılsa dahi erkeğin yalın bir biçimde kadının soyadını alabilmesi ya da erkeğin kendi soyadı önünde ya da arkasında kadının soyadını alabilmesi de aile adında birlik ilkesine uygundur.

Soyadı meselesi hukukumuzda, kadının soyadı üzerinden tartışılmaktadır. Zira soyadı meselesi, kadın erkek eşitliği kavramının gündeme gelmesiyle birlikte popülerlik kazanmıştır¹²¹. Erkek, evlilik birliğinin kurulmasından sonra soyadını değiştirmek suretiyle medeni hâl değişikliğini ilan etmek zorunda bırakılmazken kadın, “*kişilik ifadesi olan*” soyadının değiştirilmesi ile medeni hâl değişikliğini herkese ilan etmek zorundadır¹²². Bu durum, “*evlenmeyle ya da boşanmayla her defa âdeta kadının kimliğinin içeriğinin boşaltılması anlamına gelir*”¹²³. Mevcut hukuki düzenlemenin kadının soyadı bakımından hakkaniyete aykırı bir durum yarattığı açıktır. Ancak kadın bakımından eşitliğin zedelenmesi, her durumda erkek bakımından üstünlüğün sağlandığı anlamına gelmez¹²⁴.

¹²⁰ ÖZTAN, Bilge, “Evlilik Birliğinin Sona Ermesi Halinde Kadının Soyadı Sorunu”, Prof. Dr. H. Cahit Oğuzoğlu'na Armağan, Ankara 1972, s. 422.

¹²¹ HELVACI / KOCABAŞ, s. 617.

¹²² ÖZDAMAR, s. 271.

¹²³ ABİK, s. 63; TACİR, s. 52; Hatta evlilik devam ederken kocanın evlat edinilmesi ya da haklı nedenle soyadını değiştirmesi halinde, kadının ve çocuğun da soyadı değişir. MOROĞLU, s. 254.

¹²⁴ Örneğin Moroğlu'nun “*Erkek ise doğduğu gün aldığı soyadını kural olarak yaşamı boyunca taşıma hakkına sahiptir. Soyadını ancak evlat edinilmesi ve haklı nedenle soyadını değiştirme talebinin kabul edilerek karara bağlanması durumlarında değiştirir.*” ifadelerine bakıldığında erkeğin üstün konumda olduğunun düşünüldüğü görülür. MOROĞLU, s. 254; Benzer şekilde Çakırca 2/216 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin metni ile ilgili olarak en büyük eksikliği “*evlendikten sonra kendi soyadını kullanmak istemeyen ve sadece kocasının soyadını taşımak isteyen kadınlara böyle bir seçim hakkı tanınmaması*” olarak ifade eder. Oysa erkeğin soyadına ilişkin hiçbir iyileştirme getirilmeyen metnin bu yönünü hiç eleştirmez.

Soyadı denildiğinde, akla bir sürü ihtimal gelir. Bir kadın ve bir erkek evlendiğinde kadın, erkeğin soyadını mı taşımalıdır? Yoksa evlendikten sonra kadının soyadı aynı mı kalmalıdır? Ya da geleneğin aksine erkek kadının soyadını alabilir mi? Peki, tireli soyadı kullanımı mümkün olmalı mıdır? Soyadına dair ne çok varyasyon hayal edilebilir¹²⁵. Buna karşın Avrupa Konseyi'ne üye devletler içerisinde kadının evlenmekle doğrudan kocanın soyadını alacağını öngören tek devlet Türkiye'dir¹²⁶. Bu nedenle, kadının dilediği soyadını alabilmesi üzerine birçok çalışma yapılmış; sonuç olarak kadının soyadı meselesi kısmen çözüme kavuşmuştur. Ancak erkeğin soyadı meselesi, henüz hakkettiği çözümü bulmaya yakın dahi değildir.

Hukukumuzda erkeğin evlendikten sonra kadının soyadını alma hakkı bulunmaz¹²⁷. Ayrıca 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesindeki hüküm emredici nitelik taşıması nedeniyle eşlerin kendi aralarında erkeğin, kadının soyadını almasına ilişkin yapacakları anlaşmalar kesin hükümsüzdür¹²⁸. Hatta kocanın karısının soyadını almak amacıyla bir isim değişikliği davası açması kanuna karşı hile hâli oluşturur¹²⁹. Ancak tüm bunlara rağmen erkeğin evlendikten sonra kadının soyadını almak istemesinin birçok nedeni olabilir¹³⁰. Örneğin kadının evlilik dışı bir çocuğu olabilir. 4721 sayılı Kanun'a göre ana, çocuğun babası haricinde bir kişi ile evlenirse çocuğun evlat edinilmesi istisna tutulmak kaydıyla ananın soyadı değişmesine rağmen çocuğun soyadı değişmeyecektir. Bu durumda, çocuğuyla aynı soyadını taşımak isteyen kadın, bir dava açmak

¹²⁵ EMENS, s. 763.

¹²⁶ TUMAY / ALTINEL, s. 176; OKTAY ÖZDEMİR, s. 2026; SUNA, s. 51.

¹²⁷ Yargıtay, karısının soyadını kendi soyadı önüne eklemek isteyen kocanın bu talebini "erkek bir şahsın soyadının yanına bir başka soyadı eklenemeyeceği" gerekçesiyle reddeder. Yar. 18. HD, E. 2011/7038 ve K. 2011/8854, 15.09.2011, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

¹²⁸ HELVACI / KOCABAŞ, s. 637; HELVACI, s. 160.

¹²⁹ AKINTÜRK / ATEŞ, s. 117; Aksi görüş için bkz. "Türk hukukunda da eşler evlenmeden önce aralarında anlaşarak kadının soyadının aile soyadı olacağını kararlaştırabilirler. Bunun için, Türk Medeni Kanunu'nun 27/1. maddesinde düzenlenen 'haklı nedenin' varlığı ilkesinden yararlanabilir. Erkek soyadının değiştirilmesini haklı sebebe dayanarak talep edebilir." ÖZDEMİR, s. 574; Aynı yönde ATAAY, Aytekin M., "Umumî Esaslar, Şahsın Hukuku ve Aile Hukuku ile İlgili İsviçre Mahkeme Kararları 1955-1956", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2011, C. 1, S. 1, s. 56-57.

¹³⁰ Örneğin İngiltere'de özellikle kadının kocasından daha yüksek bir sosyal kesimden geldiği ya da kadının babasının aile adının devam ettirilmesini talep ettiği durumlarda erkeğin doğrudan kadının soyadını alması ya da tireli soyadı kullanımını yaygındır. MACCLINTOCK, s. 287. Ülkemizde ise eski Başbakan Tansu Çiller'in eşi Özer Uçuran'ın evlendikten sonra Çiller soyadını alması bilinen bir örnektir. Her ne kadar Özer Uçuran, Çiller soyadını hukuken isim değişikliği davasıyla almış olsa da kadının soyadının taşınması bağlamında özel bir örnektir. Bkz. [https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zer_U%C3%A7uran_%C3%87iller#:~:text=%C3%96zer%20U%C3%A7uran%20%C3%87iller%20\(d.,sonra%20%22%C3%87iller%22%20soyad%C4%B1n%C4%B1%20ald%C4%B1,E.T.01.01.2023](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zer_U%C3%A7uran_%C3%87iller#:~:text=%C3%96zer%20U%C3%A7uran%20%C3%87iller%20(d.,sonra%20%22%C3%87iller%22%20soyad%C4%B1n%C4%B1%20ald%C4%B1,E.T.01.01.2023).

suretiyle yalnızca kendi bekârlık soyadını kullanma hakkını kullanabilir ya da erkek kadının soyadını alabilir. Böylece, çocuğun anadan farklı bir soyadı kullanmasından doğabilecek olumsuz etkilerden kaçınılabilir.

Kendi yaşam öyküsünden örnek veren *Frantina*, İtalyan kökenli göçmen eşinin soyadının devamını sürdürebilmek için karısının soyadını alır. Yazar, soyadı meselesine ataerkil bir bakış açısıyla yaklaşmış olsaydı, belki de eşinin önem affettiği soyadının sonunun geleceğini söyler¹³¹.

Yine örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde, erkeklerin evlendikten sonra karılarının soyadlarını alma konusunda yoğun bir yönelimi bulunur. Bu durum doğrudan kadının soyadını alma, tireli soyadı kullanımı (kadın ve erkeğin soyadlarını araya tire koymak suretiyle kullanma; örneğin seçer ve şahin soyadları için seçer-şahin), yeni bir soyadı oluşturma (genellikle erkeğin ve kadının soyadlarındaki hecelerden oluşan yeni bir soyadı meydana getirme; örneğin şahin ve seçer soyadlarından şahse) ya da bambaşka bir üçüncü bir soyadı seçme şeklinde olabilir¹³². Görüleceği üzere “*Erkeğin soyadının erkek egemen toplum yapısındaki değişim sürecinde radikal söylemle sonunun gelmekte olduğu, ihtiyatlı söylemle dönüşüme uğrayacağı şimdiden söylenebilir*”¹³³.

Evlilik birliği kurulurken soyadına karar vermek, bir noktada o evlilikte eşlerin rollerinin tanımlanması olarak görülebilir. Başka bir ifadeyle daha evlilik birliğinin başlangıcında kadını ya da erkeği bir soyadını almaya zorlamak, taraflardan birine seçme hakkı verilirken diğerine hiçbir seçme hakkı tanınmaması evliliği daha başlangıçta tarafların eşit olmadığı bir ortaklık olarak tanımlar¹³⁴. Kadınların son birkaç yılda evlilik adı değişikliği konusunda kazandıkları zaferler, kadınlara şu anda erkeklerin sahip olduğundan daha fazla hak vermemelidir¹³⁵. Erkeğin soyadını önemli bir mesele ya da hak ihlali olarak görmemek, kadının soyadını önemli bir mesele olarak görmemekle eşdeğerdir¹³⁶. Çünkü soyadı değiştirmek de değiştirmemek kadar haktır. Bu hakkın erkeğe tanınmaması ayrımcılık oluşturur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, kadın ve erkek eşitliği kavramlarını soyadı ile ilişkilendirdiği *Burghartz v. İsviçre* isimli kararı

¹³¹ MAHONEY FRANTINA, s. 156.

¹³² MACCLINTOCK, s. 300; EMENS, s. 800-802.

¹³³ GENÇCAN, *Kadın*, s. 442; GENÇCAN, *Boşanma*, s. 1202; SAGIR, Meral, “Kadının Soyadı”, *Bursa Barosu Dergisi*, Y. 2005, C. 29, S. 76, s. 5.

¹³⁴ ROSENSAFT, s. 213-214.

¹³⁵ Aynı yönde ROSENSAFT, s. 217.

¹³⁶ SYNDER, s. 578; FRANTINA, s. 168.

da aynı yöndedir¹³⁷. Söz konusu kararda, erkek eş evlendikten sonra aile adı olarak karısının soyadını (Burghartz) önünde kendi bekârlık soyadıyla (Schnyder Burghartz) birlikte kullanmak ister. Ancak İsviçre hukukunda kocanın soyadının aile adı olması gerektiği, haklı bir nedenin bulunması halinde kadının soyadının aile olarak seçilebileceği, bu durumda dâhi erkeğin bekârlık soyadını da kullanabilmesi yönünde bir hüküm bulunmaması nedeniyle anılan talep reddedilerek aile soyadı olarak erkeğin soyadı olan Schnyder tescil edilir. İsviçre Medeni Kanunu'na göre zaten yalnızca kadın kendi bekârlık soyadını aile soyadı önünde taşıyabilir. Başvurucu, kadına kocanın soyadı önünde bekârlık soyadını kullanma hakkı tanınmasına rağmen erkeğe böyle bir hak tanınmamasının eşitlik ilkesine aykırı olduğunu savunur.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, soyadının kişinin aile ve özel yaşamını ilgilendirdiğini, soyadına ilişkin kamusal bir menfaatin varlığını bu durumu ortadan kaldırmadığını, kadın erkek eşitliğine aykırı bir uygulamanın yapılabilmesi için nesnel ve kabul edilebilir bir nedenin bulunması gerektiğini, İsviçre Medeni Kanunu'nun aile adında birlik anlayışını benimsediğini, ancak hükmün mutlaklığını hafifletmek amacıyla kadına kendi soyadını aile soyadı önünde kullanma hakkı tanıdığını, buna karşın erkeğe böyle bir hak tanınmamasının gerekçelendirilmediğini ifade eder. Ayrıca, İsviçre Devleti tarafından Kanun'un temelinde aile adında birlik yaklaşımının benimsendiği savunması yapılmasına karşın, kadına iki soyadı taşıma izninin verildiği bu iznin erkeğe verilmemesinin haklı bir gerekçesinin olmadığı vurgulanmıştır. Bu çerçevede, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İsviçre Medeni Kanunu'nda yer alan bu düzenlemeyi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. ve 14. maddesine aykırı bulur¹³⁸.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, soyadına ilişkin hak ihlallerini değerlendirirken Sözleşme'nin ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. ve özel hayata ve aile hayatına saygıyı düzenleyen 8. maddesini vurgular. Benzer şekilde, Amerikan hukukunda da erkeğin soyadına ilişkin ihlaller değerlendirilirken anayasal eşitlik, ifade özgürlüğü ve gizlilik ilkeleri dikkate alınır¹³⁹. Ancak burada bahsedilen gizlilik, kişinin devlet müdahalesi olmaksızın kendi kişiliğine ilişkin karar verebilmesidir¹⁴⁰.

¹³⁷ Burghartz v. İsviçre, erkeğin soyadına ilişkin ayrımcılık iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne gelen ilk dava olması nedeniyle önemlidir.

¹³⁸ Kararın tam metni için bkz. <https://www.servat.unibe.ch/dfir/em162139.html>, E.T. 01.11.2022.

¹³⁹ SNYDER, s. 573.

¹⁴⁰ FRANDINA, s. 165; BROOKS, s. 272; ANTHONY, s. 220-221.

Bu hususa örnek, Buday v. California Sağlık Hizmetleri Departmanı davasıdır. Michael Buday ve Diana Bijon 2005 yılında evlenir. Eşler, kadının soyadını alma konusunda anlaşır ancak bu durum yasal olarak mümkün değildir. Hatta eşler evlilik başvurusunda bulunurken doldurulan formda dahi erkeğin soyadına ilişkin bir bölüm bulunmazken bu formda yalnızca kadının kocanın soyadını seçebilmesi için bir alan sağlanır. Formda erkeğin soyadına ilişkin bir düzenleme yer almamasına karşın, California Sağlık Hizmetleri Departmanı tarafından Michael Buday'a soyadını değiştirmek istiyorsa 300 dolar ödemesi, yerel gazeteye bir ilan vermesi ve hâkime başvurması gerektiği söylenir. Bu olay üzerine Michael Buday adına, Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği (ACLU) tarafından cinsiyet ayrımcılığı iddiasıyla dava açılır. Dava olumlu sonuçlanmasa da bu dava üzerine, Amerika'da evlilik birliği sırasında eşler arasında ayrımcılığı önlemeye yönelik çalışmalar başlamıştır¹⁴¹.

Anılan karardan da anlaşılacağı üzere erkeğin soyadının mahkemeye isim değişikliği davası açarak değiştirilmesi mümkündür. Bu hakkın tanınmış olması cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmaz. Çünkü ismin değiştirilmesi için yasal ya da idari bir usulün takip edilmesi zorunluluğu maliyetli ve zaman gerektiren bir süreçtir¹⁴². Dava açan erkeğin, bu davayı kazanacağına ilişkin bir garanti de bulunmaz¹⁴³. Ayrıca erkeğe soyadı davası açma mecburiyeti getirilmesi soyadını değiştirmek isteyen kocanın bunu aleni hale getirmesi anlamına gelir¹⁴⁴. Bu nedenle, erkeğe kanunen soyadını seçme hakkı verilmesi ile isim değişikliği davası açma hakkı verilmesinin aynı sonucu doğurmayacağı açıktır.

Günümüzde hala birçok kadın toplumsal normlar ya da idari süreçler nedeniyle yasal olarak gerektirmese bile evlendikten sonra aile soyadından birliği sağlayabilmek için soyadını değiştirmektedir¹⁴⁵. Bu nedenle, eşler evlendikten sonra aile bütünlüğünü sağlamak ve aynı soyadı taşımak istiyorsa mutlaka kadının soyadının değişmesini öngörmek ayrımcı bir tutumdur¹⁴⁶. Ayrıca günümüzde aile kavramının çok hızlı değişmesi karşısında belki ileride aynı cinsiyetten kişilerin evlenmeleri durumunda soyadı meselesinin tartışılacağı düşünülmeli-

¹⁴¹ Bkz. <https://www.nbcnews.com/id/wbna16599140>; MACCLINTOCK, s. 301; MAHONEY FRANDIDA, s. 163.

¹⁴² ROSENSAFT, s. 188; MAHONEY FRANDIDA, s. 163; SNYDER, s. 562; BROOKS, s. 256.

¹⁴³ SNYDER, s. 562; BROOKS, s. 257.

¹⁴⁴ ROSENSAFT, s. 208; BROOKS, s. 256-257.

¹⁴⁵ SNYDER, s. 566; BROOKS, s. 259 vd.

¹⁴⁶ SNYDER, s. 562.

dir¹⁴⁷. Zira hali hazırda farklı cinsel yönelimi benimseyen kişiler tarafından açılan isim değiştirme davaları malumdur¹⁴⁸.

Erkeğin evlendikten sonraki soyadına ilişkin Mehoz İsviçre hukukunda, eşlerin, evlendikten sonra soyadı seçemeyecekleri ya da değiştiremeyecekleri düzenlenir¹⁴⁹. İsviçre Medeni Kanunu'nun 60. maddesine göre nişanlılar, ancak evlenmeden önce aralarından birinin soyadını aile adı olarak seçebilirler. Başka bir ifadeyle üçüncü bir kişinin soyadı ya da tamamen kendi seçtikleri bir başka ad, soyadı olarak belirlenemez. Yine, İsviçre hukukunda kadının ya da erkeğin iki soyadı taşıması mümkün değildir¹⁵⁰.

Bu noktada daha özgürlükçü bir tutum sergileyen Alman Medeni Kanunu'nun (BGB) 1355. maddesinden de bahsetmek gerekir. Anılan hükümde “*aile adı*” düzenlenir. Hüküm uyarınca, eşler ortak bir aile adı seçmelidir. Eğer eşler, ortak bir aile adı seçmemişlerse evlendikten sonra bekârlık soyadlarını kullanmaya devam ederler. Alman hukukuna göre, eşler evlendikten sonra ortak bir aile adı tercih etmek isterse bunu idareye bildirmekle yükümlüdür. Eğer eşler, evlenmeden sonra herhangi bir bildirimde ya da talepte bulunmazsa kendi soyadlarını kullanmaya devam ederler¹⁵¹. Alman Medeni Kanun'u (BGB), yalnızca eşlerin evlenmeden önce birden çok soyadı kullanmaları durumunda bunlardan yalnızca birini aile adının önünde kullanabilecekleri hususunda bir sınırlandırma yapar.

¹⁴⁷ Aynı yönde bkz. Aslında, evlilik kavramının kendisi sosyal, kültürel ve hukuki değişiklikler ile yapılandırılır. Soyadına ilişkin tartışmalar, heteroseksüel terimlerle çerçevelenmişlerse de bunun nedeni büyük ölçüde eşcinsel evliliğin birçok ülkede yasal olarak tanınmamasıdır. MACCLINTOCK, s. 280; Amerika'da bazı mahkemeler özellikle eşcinsel birlikteliklerde partnerlerin birbirlerinin soyadını alma taleplerini bu yaşam tarzının kamu düzenini bozacağı gerekçesiyle reddetmiştir (Bricknell, No. CA2000-07-140, 2001 Ohio). ROSENSAFT, s. 194.

¹⁴⁸ Örneğin Turgay Karaca Başvurusu, Başvuru No. 2018/34343, bu davada başvuru on yılı aşkın bir süredir cinsel yönelimine uygun olarak benimsemiş olduğu “*Sanem Özel*” ismini kullanmak amacıyla isim değişikliği davası açar. İlk derece mahkemesi bu talebi cinsiyet değişikliği söz konusu olmadığından ve öncelikle cinsiyet değişikliği davası açılmadığından kamu düzeni gerekçesiyle reddeder. Başvuru, maddi imkansızlık nedeniyle cinsiyet değiştiremediğini ve bu nedenle cinsiyet değişikliği davası açmadığını ifade eder. İstinaf, kamu düzeni gerekçesiyle talebi reddeder. Anayasa Mahkemesi, söz konusu başvuruya ilişkin olarak kişinin psikolojik ve sosyal anlamda kendisini daha iyi hissedebileceği bir ismi alabilmesi için cinsiyet değiştirme operasyonu gibi vücut bütünlüğünü ihlal eden bir müdahaleye rıza göstermek zorunda bırakılmasını eleştirerek ve toplumda yaygın bir biçimde kadın ve erkek isimlerinin her iki cinsiyet için de kullanılabilirliğini vurgulayarak hak ihlali kararı verir. Başvuru No: 2018/34343 ve Karar Tarihi: 27.01.2021, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/34343>; Aynı yönde bkz. Güzel Erdagöz v. Turkey <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%222002-1902%22%5D%7D>, E.T. 15.01.2023.

¹⁴⁹ Alman hukukundan farklı olarak eğer eşler evlendikten sonra soyadını değiştirmek isterlerse basit bir bildirim yeterli olmaz. Eşlerin, İsviçre Medeni Kanunu (ZGB) Art30'nda düzenlenen adın değiştirilmesi davasını açmaları gerekir. HELVACI / KOCABAŞ, s. 631.

¹⁵⁰ WÜST / DIETHELM, s. 1; HELVACI / KOCABAŞ, s. 631-632.

¹⁵¹ HELVACI / KOCABAŞ, s. 621.

Hukukumuz bakımından yapılacak düzenleme, Alman Medeni Kanunu'na (BGB) benzer biçimde daha özgürlükçü bir tutum sergilemelidir. Hali hazırda ise evli erkeğin soyadı meselesi, Anayasa'nın 90. maddesi ile aşılabilir. Bilindiği üzere Anayasa'nın 90. maddesinin son hükmü uyarınca “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.*” Bu çerçevede, taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler dikkate alındığında kadın ve erkek eşitliğinin benimsendiği açıktır¹⁵². Bu noktadan yola çıkarak, erkeğin de evlendikten sonra kadının soyadını alabileceğinin kabul edilmesi gerekir.

Ayrıca kural olarak kadın ve erkeğin soyadının evlendikten sonra değişmemesi ve erkeğin de kadının soyadını alabileceği kanuni bir düzenleme haline getirilirse toplum tarafından daha kolay benimsenir. Örneğin aile hukukunun önemli konularından biri olan mal rejimlerine ilişkin yapılan kanuni düzenleme ile eşler arasında edinilmiş mallara katılma kanuni mal rejimi olarak öngörülmüştür. Oysa yapılan kanuni düzenlemeden önce eşlerin mal ayrılığı rejimine tâbi olduğu kabul edilmiştir. Yeni düzenlemeyle eşler herhangi bir mal rejimi seçmezlerse doğrudan edinilmiş mallara katılma rejimine tâbi oldukları kabul edilmiştir. Böylece süregelen sistemden bir anda kanuni bir düzenlemeyle vazgeçilmiş ve bu durum toplum tarafından şaşırılacak oranda benimsenmiştir.

2. Erkeğin Evlilik Sona Erdikten Sonraki Soyadı

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda yalnızca kadının evlilik birliği sona erdikten sonraki soyadına ilişkin bir düzenleme öngörülmüştür. Erkeğe evlendikten sonra soyadını değiştirme hakkı tanınmadığından, evlilik birliği sona erdikten sonraki durumunun düzenlenmesi de söz konusu olmamıştır. Buna karşın hem kadının hem de erkeğin soyadını değiştirebileceğini öngören sistemlerde evlilik birliği sona erdikten sonra her iki eşin soyadına ilişkin düzenleme yapılır.

Mehaz İsviçre Medeni Kanunu'nun 119. maddesine göre eğer eşler ortak bir soyadı seçmişlerse evlilik sona erdikten sonra da bu soyadını taşımaya devam ederler. Ancak kadın ya da erkek, bekârlık soyadına dönmek isterse bunu idareye yapacağı bildirim ile sağlayabilir¹⁵³.

¹⁵² ATASOY, s. 147; Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇAKIRCA s. 154-159.

¹⁵³ WÜST / DIETHELM, s. 2; HELVACI / KOCABAŞ, s. 632.

Aile adı konusunda daha özgürlükçü bir tutum sergileyen Alman Medeni Kanunu'nun (BGB) 1355. maddesinin 5. fıkrasına göre ise evlilik birliği sona erdikten sonra eşler soyadlarını korurlar. Ayrıca nüfus müdürlüğüne beyanda bulunarak, önceki soyadını veya evlilik adının tespitinden önce kullandığı soyadını geri alabilirler. Ya da önceki soyadının veya evlilik adının tespiti esnasında kullandığı soyadını, evlendikten sonraki soyadının önüne veya ardına ekleyebilir.

III. ÖNERİ

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun mülga 187. maddesiyle “*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*” denilerek kadına ikili bir seçim hakkı tanınmıştı. Yine, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun “*Boşanan kadının kişisel durumu*” başlıklı 173. maddesinde “*Boşanma hâlinde kadın, evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur; ancak, evlenmeden önceki soyadını yeniden alır. Eğer kadın evlenmeden önce dul idiyse hâkimden bekârlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebilir.*” ifadeleriyle kadının, evlilik birliği sona erdikten sonra kural olarak evlenmeden önceki soyadına döneceği düzenlenir.

Görülebileceği üzere hükme göre kadın, evlendikten sonra ya doğrudan kocanın soyadını alabilir ya da kocanın soyadı ile beraber önceki soyadını kullanmak suretiyle iki soyadı kullanabilirdi. Kanuni düzenlemeye ek olarak, kadın, yerleşik yargı kararları doğrultusunda dava açmak suretiyle sadece bekârlık soyadını da kullanabilirdi. Aynı şekilde, dava açarak yalnızca bekârlık soyadını kullanan kadının, eşinin soyadına dönmek istemesi halinde tekrar aile mahkemesine dava açması gerekirdi¹⁵⁴.

Yukarıdaki tüm açıklamalar ışığında kadın ve erkeğin soyadının kural olarak evlendikten sonra değişmemesi kanuni bir düzenleme haline getirilirse toplum tarafından daha kolay benimsenir. Örneğin aile hukukunun önemli konularından biri olan mal rejimlerine ilişkin yapılan kanuni düzenleme ile eşler arasında edinilmiş mallara katılma kanuni mal rejimi olarak öngörülmüştür. Oysa yapılan kanuni düzenlemeden önce eşlerin mal ayrılığı rejimine tâbi olduğu

¹⁵⁴ Açılan bu davalarda husumet, eşe karşı yöneltilmelidir. GENÇCAN, *Boşanma*, 1216; SUNA, 62-63; Aynı yönde bkz. Yar. 2. HD, E. 2010/14443 ve K. 2012/289, 16.01.2012, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

kabul edilmiştir. Yeni düzenlemeyle eşler herhangi bir mal rejimi seçmezlerse doğrudan edinilmiş mallara katılma rejimine tâbi oldukları kabul edilmiştir. Böylece süregelen sistemden bir anda kanuni bir düzenlemeyle vazgeçilmiş ve bu durum toplum tarafından şaşırılacak oranda benimsenmiştir¹⁵⁵.

Bu bağlamda yapılacak yeni kanuni düzenlemeye ilişkin “Soyadı” başlığıyla “(1) Eşler evlendikten sonra kendi soyadlarını korurlar. Ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapılacak yazılı bir başvuruyla kadın ya da erkek kendi soyadını terk ederek diğerinin soyadını alabilir veya kadın ya da erkek kendi soyadı önünde diğerinin soyadını kullanabilir. (2) Eşler, evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacakları yazılı bir başvuruyla bir defaya mahsus olmak üzere kendi belirleyecekleri ortak bir aile soyadı da seçebilirler. Eşler evlendikten sonra yalnızca belirledikleri ortak aile soyadını kullanabilecekleri gibi, bu aile soyadını kendi soyadları önünde de kullanabilirler. (3) Erkek ya da kadının evlenmeden önceki soyadının birden çok olması durumunda, eşler kendi soyadı önünde diğerinin soyadını ya da ortak aile adını kullanacaksa bu adlardan yalnızca bir tanesini seçmelidirler.” şeklinde bir düzenleme öngörülebilir.

Yine, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun “Boşanan kadının kişisel durumu” başlıklı 173. maddesi yürürlükten kaldırılarak; “Evlilik birliği sona erdikten sonra soyadı” başlığıyla “(1) Evlilik birliği sona erdikten sonra kural olarak eşler mevcut soyadlarını korurlar. (2) Kadın ya da erkek, kendi soyadını terk ederek diğerinin evlenmeden önceki soyadını almışsa veya kadın ya da erkek kendi soyadı önünde diğerinin soyadını kullanıyorsa herhangi bir onaya gerek duyulmaksızın bu kazanımları korunur. (3) Eşler ortak bir aile soyadı seçmişlerse bu kazanımları korunur. (4) Eşlerin evlilik birliği sona erdikten sonra evlenmeden önceki soyadına dönmesi nüfus idaresine yapılacak yazılı bir başvuruyla mümkündür.” şeklinde düzenlenmelidir.

Yukarıda bahsedilen her iki düzenlemenin temel gerekçesi, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun, mütemediyen mahkeme kararlarıyla hak ihlali oluşturduğu sabit olan mevcut hükmünü ortadan kaldırmaktır. Zira, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu çağın gerisinde kalmamalı, mevcut hukuki düzenlemeleri günümüz koşullarına uyarlamalıdır. Özellikle Mevaz Kanun’da yapılan değişiklikler ve taraf olunan uluslararası anlaşmalardaki düzenlemeler göz önüne alındı-

¹⁵⁵ Bu bağlamda tartışılması gereken bir diğer oldukça önemli konu ise çocuğun soyadıdır. Zira kadın ve erkeğin soyadına ilişkin yapılacak yeni düzenleme dolayısıyla çocuğun soyadına ilişkin mevcut hükümlerin de değiştirilmesi gerekliliğini doğurur. Konuya ilişkin bkz. SEÇER Tuğçem, “Çocuğun Soyadı”, *Yargıtay Dergisi*, Y. 2023, V. 49, C. 3, s. 599-634.

ğında, mevcut hukuki düzenlemenin yetersiz kaldığı açıktır. Yine toplumdaki gelişmeler dikkate alınmalı, kadınların kişilik hakları konusunda verdikleri mücadeleye göz ardı edilmemeli ve kadın ve erkek eşitliği bağlamında kadınlara da medeni haklara ilişkin erkeklerle eşit seçimler tanınmalıdır. Kaldı ki açıklandığı üzere mevcut hukuki düzenleme yalnızca kadın bakımından değil erkek bakımından da açıkça ayrımcılık teşkil eder.

SONUÇ

Erkeğin soyadı meselesinin de kadının soyadı meselesi gibi kolay çözümlenebileceği düşünülemez. Çünkü soyadı sorununun çözümü, yalnızca hukuki değişimleri değil toplumsal değişimleri de gerektirir. Tüm bunların bir arada gerçekleştirilmesi ise güçtür ancak imkânsız değildir. Zira günümüzde kadının soyadına dair geldiğimiz noktadan memnun olmasak bile büyük gelişmelerin katedildiği göz ardı edilemez.

Soyadına ilişkin üretilebilecek hiçbir sistem bütün görüşleri tatmin edecek nitelikte olamaz. Bu nedenle, zorunlu olarak bir sistemi seçmekten kaçınmak ve daha özgürlükçü bir tutum sergilemek daha yararlıdır. Özellikle soyadı hakkına ilişkin kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin giderilmesi noktasında yalnızca erkeğin de kadının soyadını alabilmesi şeklindeki dar pencereden bakılmamalıdır. Bu bağlamda yapılacak yeni kanuni düzenlemede eşler evlendikten sonra kendi soyadlarını korumaları; ancak talep etmeleri halinde birinin diğerinin soyadını alabilmesi mümkün kılınmalıdır. Yine, eşlerin ortak bir aile adı kullanma hakları göz ardı edilmemelidir. Çünkü yeni bir hayata adım atan eşlerin, önceki soyadlarını bırakıp yeni bir soyadı seçebilmesinin mümkün kılınması gerekir. Başka bir ifadeyle evlendikten sonra eşler, bir üçüncü soyadını da aile soyadı olarak belirleyebilmelidirler. Aynı şekilde, kadın ya da erkek birbirinin soyadını kendi soyadları önünde kullanabilmelidirler ya da soyadına ilişkin hiçbir değişiklik yapmama hakkına sahip olabilmelidirler.

Soyadının, bir kişiye tanınırlık ve ayırt edilebilirlik sağlayan önemli bir unsur olduğu açıktır. Ancak, günümüzde kişilerin tanınırlığının ve ayırt edilebilirliğinin kimlik numarası, vergi numarası ya da sosyal güvenlik numarası gibi başka yolları bulunur. Bu nedenle soyadı hususunda tek bir ilkenin benimsenmesinden ziyade kişiler için özgürlükçü bir yaklaşım benimsenerek seçme hakkının tanınması daha doğrudur.

Öte yandan soyadının değiştirilmesinde kamu düzeni ve kamu yararı gibi kavramların kişinin soyadını serbestçe seçme hakkı üzerindeki etkisinin azaltıl-

ması, kişilerin soyadının ceket değiştirir gibi değiştirilmesi anlamına gelmez. Devletler, soyadına ilişkin düzenlemeleri yaparken kamu menfaatlerini korumak zorundadır; yalnızca bu korumanın kapsamı kişilik haklarının sınırlarını aşmamalıdır.

Kişilere sadece soyadına ilişkin seçme hakkının verilmesi yeterli değildir. Zira devletin soyadına ilişkin hem pozitif hem de negatif yükümlülükleri vardır. Pozitif yükümlülükler bağlamında devlet, kişilerin haklarını gerçekleştirebilmeleri için gerekli idari süreçleri ve usulleri de düzenlemelidir.

Sonuç olarak modern hukuk sistemlerindeki kurallar dikkate alınarak erkeğin soyadına ilişkin eşitsiz ve ayrımcı tutumdan vazgeçilmeli, kadın ve erkeğin evlilik birliği öncesinde, devamında ve sonrasında tam ve mutlak biçimde eşitliğini sağlayacak yeni hükümler benimsenmelidir. Bu bağlamda aile adında birlik yaklaşımı kabul edilecekse dahi daha özgürlükçü bir tutum sergilenmelidir. Çünkü kanunda düzenlenecek çözümlerin uzun soluklu olarak toplumun ve çağın gereksinimlerini karşılaması gerekir. Bu çerçevede yukarıda önerildiği üzere kadının ve erkeğin evlendikten sonra ortak bir aile soyadı seçmesi mümkün kılınmalı, bu ortak aile adının kadının soyadı, erkeğin soyadı ya da bambaşka bir üçüncü soyadı olması hususunda özgürlük tanınmalıdır.

Hakem Değerlendirmesi : Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması : Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek : Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review : *Externally peer-reviewed.*

Conflict of Interest : *The author has no conflict of interest to declare.*

Grant Support : *The author declared that this study has received no financial support.*

KAYNAKÇA

ABİK, Yıldız, **Kadının Soyadı ve Buna Bağlı Olarak Çocuğun Soyadı**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.

ACABEY, M. Beşir, “Türk Hukukunda Aile Adı (Eşlerin ve Çocukların Soyadı)”, **Doğuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, Y. 2017, C. 19, Özel Sayı, s. 493-512.

AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya, **Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku İkinci Cilt**, 22. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2020.

AKKAYAN YILDIRIM, Ayça, “Evlilik Dışı Çocuğun Soyadı ve 02.07.2009 Tarih 2005/114E. 2009/105K. Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararının Bu Bağlamda Değerlendirilmesi”, **Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan Cilt I**, On İki Levha Yayınları 2010, s. 69-90.

ANTHONY, J. Deborah, “A Spouse by Any Other Name”, **William&Mary Journal of Race, Gender and Social Justice**, Y. 2010-2011, V. 17, I. 1, s. 187-222.

APAYDIN ÖCAL, Bahar, “Son Yargı Kararları Işığında Kadının Soyadı Meselesi Çözümü Kavuşturulmuş mudur?”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2015, C. 6, S. 2, s. 425-458.

ATAAY, Aytekin M., “Umumî Esaslar, Şahsın Hukuku ve Aile Hukuku ile İlgili İsviçre Mahkeme Kararları 1955-1956”, **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Y. 2011, C. 1, S. 1, s. 54-67.

ATASOY, Hakan, “Evlü Kadının Soyadı Sorunu ‘Anayasal’ mı ‘Bireysel’ mi?”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Y. 2015, S. 5, s. 131-170.

AYAN, Serkan, “Anayasa Mahkemesi Kararları ve Çocuklar ile Kadının Soyadına İlişkin Değişiklik Tasarısı Taslağı Işığında Soyadının İlk Kez Edinilmesi Kendiliğinden Değişmesi ve Değiştirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2012, C. XVI, S. 4, s. 19-90.

BROOKS, Megan, “For Nontraditional Names’ Sake: A Call to Reform the Name-Change Process for Marrying Couples”, **University of Michigan Journal of Law Reform**, Y. 2013, V. 47, s. 247-282.

- ÇAKIRCA, Seda İrem, “Evli Kadının Soyadına İlişkin Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, **İÜHF**, Y. 2012, C. LXX, S. 2, s. 145-164.
- ÇATALOĞLU, Burcu Bahar / GÜNEŞ PESCHKE, Seldağ, “30.09.2015 tarihli HGK Kararı ve Sonrası Evli Kadının Soyadına İlişkin Bir Değerlendirme”, **AÜHF Dergisi**, Y. 2020, C. 69, S. 2, s. 399-417.
- EMENS, Elizabeth F., “Changing Name Changing: Framing Rules and the Future of Marital Names”, **The University of Chicago Law Review**, Y. 2007, V. 74, I. 3, s. 761-863.
- ERDOĞAN, İhsan, “Şahsiyeti İncitici Soyadı Meselesi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 1998, C. 6, S. 1-2, s. 705-712.
- ERGÜL, Ozan, “Usulüne Göre Yürürlüğe Konulmuş Milletlerarası Andlaşmalar Kanun Hükmündedir”, **Yıldırım Uler Armağanı**, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları 2014, s. 65-86.
- FRANDINA MAHONEY, Michael, “A Man’s Right to Choose His Surname in Marriage: A Proposal”, **Duke Journal of Gender Law & Policy**, Y. 2009, V. 16, I. 155, s. 155-168.
- GENÇCAN, Ömer Uğur, **Aile Mahkemesi Davaları**, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2021 (Davalar).
- GENÇCAN, Ömer Uğur, **Boşanma Hukuku**, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2021 (Boşanma).
- GENÇCAN, Ömer Uğur, **Evliliğin Genel Hükümleri**, Yetkin Yayınları, Ankara 2019 (Genel Hükümler).
- GENÇCAN, Ömer Uğur, **Kadın Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2020 (Kadın).
- GÖZTEPE, Ece, “Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Y. 1999, C. 54, S. 2, s. 101-132.
- HATEMİ, Hüseyin, **Aile Hukuku**, 9. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2021.
- HELVACI, Serap, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Anayasa Mahkemesinin Kararları Işığında Evli Kadının Soyadı”, **Public and Private International Law Bulletin**, Y. 2015, V. 35, I. 1, s. 157-169.
- HELVACI, Serap / KOCABAŞ, Gediz, “Fransız, Alman, İsviçre ve Türk Hukuklarında Kadının Soyadı”, **Mehmet Akif Aydın’a Armağan**, Y. 2015, C. 21, S. 2, s. 616-644.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M., **Aile Hukuku**, 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2019.
- KILIÇOĞLU YILMAZ, Kumru, “Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y. 2014, S. 4, s. 581-592.
- MACCLINTOCK, Heather, “Sexism, Surnames and Social Progress: The Conflict of Individual Autonomy and Government Preferences in Laws Regarding Name Changes at Marriage”, **Temple International & Comparative Law Journal**, Y. 2014, V. 24, I. 1, s. 277-312.

- MOROĞLU, Nazan, “Kadının Kimlik Sorunu Kadının Soyadı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Y. 2012, S. 99, s. 245-268.
- MORTAŞ, Süleyman, “Evlenen Kadın ile Velayeti Kadına Bırakılan Çocuğun Soyadının Belirlenmesinde “Kocanın Soyadı” Parametresi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2016, C. XX, S. 2, s. 311-369.
- NOMER, Haluk N., “Avrupa Birliği’ne Üye Devletlerde ve Türkiye’de Evlenen Kadının ve Ortak Çocuğun Soyadı”, **Public and Private International Law Bulletin**, Y. 2002, C. 22, S. 2, s. 421-450.
- OĞUZMAN, M. Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY ÖZDEMİR, Saibe, **Kişiler Hukuku**, 20. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021.
- OKTAY ÖZDEMİR, Saibe, “Soyadı ile İlgili İsviçre Medeni Kanunu’nda 2013 Yılında Yürürlüğe Giren Değişiklikler ile Türk Hukukundaki Durumun Karşılaştırılması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Y. 2016, S. 22, s. 2017-2032.
- ÖZDAMAR, Demet, **Türk Hukukunda Özellikle Türk Medeni Kanunu Hükümleri Karşısında Kadının Hukuki Durumu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002.
- ÖZDEMİR, Hayrünissa, “Türk ve İsviçre Medeni Hukukunda Ad Üzerindeki Hak ve Korunması”, **AÜHFD**, Y. 2008, C. 57, S. 3, s. 561-598.
- ÖZTAN, Bilge, **Aile Hukuku**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 444, Ankara 1979.
- ÖZTAN, Bilge, “Evlilik Birliğinin Sona Ermesi Halinde Kadının Soyadı Sorunu”, **Prof. Dr. H. Cahit Oğuzoğlu’na Armağan**, Ankara 1972, s. 421-439.
- ROSENHAFT, Michael, “The Right of Men to Change Their Names Upon Marriage”, **Journal of Constitutional Law**, Y. 2002, V. 5, I. 1, 2002, s. 186-218.
- SAĞIR, Meral, “Kadının Soyadı”, **Bursa Barosu Dergisi**, Y. 2005, C. 29, S. 76, s. 5-6.
- SCHEUBLE, Laurie / JOHNSON, David R., “Marital Name Change: Plans and Attitudes of College Students”, **Journal of Marriage and Family**, Y. 1993, V. 55, I. 3, s. 747-754.
- SEÇER, Tuğçem, “Çocuğun Soyadı”, **Yargıtay Dergisi**, Y. 2023, V. 49, C. 3, s. 599-634.
- SİRMEN, Lale, “Medeni Hukuktaki Son Gelişmelerin Işığında Evlenme ve Boşanma Alanında Yeniden Düzenlenmesi Gereken Konular”, **Hukukta Kadın Sempozyumu**, Ankara 2000.
- SNYDER, Kelly, “All Names are not Equal: Choice of Marital Surname and Equal Protection”, **Washington University Journal of Law & Policy**, Y. 2009, V. 30, s. 561-587.
- SUNA, İffet Didem, “Kadının Soyadı”, **Konya Barosu Dergisi**, Y. 2021, S. 1, s. 33-70.

- TACİR, Hamide, “Evli Kadının Kendi Soyadını Kullanması Konusunda Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımının Temel Hak ve Özgürlükler Bakımından Değerlendirilmesi”, **Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2017, C. 5, S. 1, s. 49-70.
- TUMAY, Murat / ALTINEL, Gökçe, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Güneş V. Turkey Kararının Türk Anayasa Hukuku Açısından Tahlili”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Y. 2015, S. 33, s. 167-180.
- ÜNAL, ÖZKORKUT Nevin, “Kadının Vazgeçilebilir Kişilik Hakkı: Soyadı- Kadının Soyadı Üzerindeki Hakkının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi”, **I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri**, İstanbul 2014, s. 23-30.
- WÜST, Martina / DIETHELM, Pascal, “Das Schweizer Namens- und Bürgerrecht: Eine zeitgemässe Neuordnung”, **Bratschi Wiederkehr & Buob Newsletter**, Y. 2012, V. 3, s. 1-3.